

Betti Alver

KÕMPA

Olgu siin kohe öeldud, see lugu ei lõhna hästi. Kui aga tahetakse rääkida sellest, kuidas elus mõnikord kõige puhtamgi kõige mustemaga kohtub, siis oleks viimseni vale oma tegelased enne ära vannitada ja kõlni vee automaadi alla saata. Sanitaarhügieeni ja silmailu mõttes oleksid nad siis ehk laitmatud, kuid ei sobiks enam sinna imelikule taustale, kus nii mõnedki asjad vahel hoopis vastupidise varjundi saavad. Samuti pole vist päris liigne märkida, et kõik alljärgnev toimus neljakümnendate aastate künnisel ühes meie väikelinnas, kus veel korralikku kanalisatsiooni ei olnud, ning et osa tegelasi on tänini üsna hea tervise juures ja täis imetlusväärset energiat.

KÕIGE MUSTEM

Kõige mustem oli muidugi tema, kes tuli erivaguniga. Erivaguniga sõitsid ainult majesteetid. Kuid üks kuulunud Andres oma Liisaga samuti nende hulka, kellele läheneda ei tohtinud.

«Sibiliisa, Sibiliisa!» — hüüdsime alati eemalt ja see kõlas nagu itaalia keel. Kuid eesti keeli see nimi ainult haises just niisamuti nagu Andres ja Sibiliisa ise, nende must puusärgi moodi kastvanker, nende hobune Maara ja kogu kaubavagun, kus nad elasid. Alandlikud ja vaiksed olid nad kolmekesi kõik, aga mida muud siis tohtisidki olla need elupõlised ropaloomad, kes oma tulekuga ilusa suveilma ära rikkusid. Ei siin aidanud midagi nende igavesti andekspaluv ilme, süüdlane hoiak ja inimpelgus — ju nad ikka viimased jätised olid, kui nad millekski paremaks ei kõlvanud. Hobusel piipu ei olnud, aga nii Andrese kui Liisa nina all suitses alati lühikese varrega piibunosu, mida meie siledamad sellid villkopaks nimetasid. Viirukipann, ütles jaamarestorani sartsakas Manehva Särku ja kõlistas jakitaskus jootraha. See oli teravmeelne. Üldse ilmutati palju vaimuvärskust, kui oli vaja välja naerda Loll-Mari lollust, Hull-Antsu hullust, igasuguste kaltsakate, tudikeste ja nõdrakeste armetust ja inetust. Eriti suurt agarust näitas üles noorukite kamp «Komorra», kuhu kuulus ka terve trobikond eluröömsaid täiskasvanuid. Nemad olid võtnud vigade ja pahede peletamise oma südameasjaks. Häda igale idioodile, kes vaatepiirile ilmus! Kivide ja kaigastega kihutati vaenlane minema — prügimäele, metsa, jökke, karsumm! Öte mul asja. Eeskätt ikkagi pilgu alt ära. Mida silm ei näe, see on sama hästi kui olematu. Hullud muidugi läksid hullemaks, targad aga said mürtsu ja nalja nii et aitab. Kellegi üle peab terve ja hakkaja inimene naerma, kui ta ei taha langeda ka ise tossikeste ja kehvnoide kilda.

BETTI ALVER

Alati polnudki vaja kive ja kaikaid. Mõjus ka sõna, kui see oli osavalt valitud. Vanale Miilitsa-Annele maksis ainult hüüda: «Ann, Ann, kus Priidu ja pupepael?» — siis hakkas Ann kohe meeleheitlikult nutma, oma halle juukseid rebima ja põgenes, nagu oleks tal tuli kannul. Tema käis talvelgi paljajalu.

Peale purusantide ja päristobude olid veel kobad, kroosud, paplärriid, pudled ja posserid. Posserite hulka kuulusid näiteks ka niisugused ametimehed nagu põrunud sildimaaler Preimann-Puterpilt ja värihaige pottsepp Viigipuu. Nendega oli ainult see igavene häda, et neid ei saanud kuidagi vihale ajada, kraaksu neile näkku või piparda pähe mis tahes. Ikka nad arutasid kahekesi omavahel mingisugust vaimuvärki, mis teadagi ajab iga traksima leivasööja lausa hirnuma. Päris harilik posser oli muidugi kotakingsepp Valenti, hüüdnimega Vaene Mõtleb. Tema, mõtleja, õmbles endale püülikottidest ülikonna nii õnnetult, et püksipõhjale jäi kumama firmanimi «Põhjatäht».

Veelgi enam naeruainet andsid säärased murjani välimusega solgi-rookijad nagu Õuhka ja Puslak ehk nn. Põrgupilt ja Pudelipilt, samuti kõik porisongijad, prügituhiijad, kaltsu-, kondi- ja karvakogujad. Ka hobustenülgija. Mõnes mõttes ka Tapu Roosi ja Lusti-Kusti. Aga kõikidest kõige mustem, kõikidest kõige alatum oli vana Sibiadres oma Liisaga, kes nagu ei kuulunudki enam inimeste hulka.

KULDLEHTRIGA PORTSELANKÄSI

Kui mõnelt meie lõbusa linnakese kehvardilt oleks küsitud, miks on «Ankru» seltsimaja seinale maalitud need mustad aknad, millest valgus läbi ei paista, — siis taoline tohmus oleks muidugi ainult sülitanud. Ometi aimasid erksamad inimesed, et ilul ikka peavadki olema oma pimedad ruudud ja raamid, millest iga Õuhka ja Puslak täppigi ei taipa. Tõtt-öelda neis võõbatud akendes oligi midagi põhjatult sügavmõtetut, peaaegu vaimulikku. Ainult ei tohtinud neid kauaks vahtima jääda, siis hakkasid kõrvad pilli ajama ja keegi nagu oleks pimedas pidusaalis hüüdnud: «Kõik on tühi!» — — —

Lilledki on kaunid, kui nad õitsevad kusagil klaasveranda lähedal, kus neid valvab kindel kaitsja, kes uriseb, hammustab, virutab või siis tara otsa tublisti okastraati tõmbab. Nõndamoodi hoitud liilia otsekui hingab näkku igale aiapilu vahelt piilujale:

«Katsu aga, katsu! ... Mina olen podrätsiku oma!»

Turuplatsi ääres kõigile kättesaadavad sirelid ei ole kellegi omad. Neid sina kisu ja murra, lõhu ja laasta, neil tõmba tüvedki pikuti lõhki, nii et koore külge ainult pisinatuke puupinet jääb, — nemad aga muudkui virutavad kasvada ikka kõrgemale ja saadavad oma lõhnasuitsu üle linna, need alt alasti liiplaabakad ...

Asjalikult-paberlikult krabisevad õlglilled jaamaväljakul. Nende päralt on terve lilleklump, mille keskel tulba otsas kiirgab ilmatu tore peegelklaasist muna. Ja siiski leidub maailmas midagi veel kaunimat. On ju jaamarestoranis ikkagi see kümne taasiga reklaamvaas, mis oma nikkelijalga marmorletil jahutab. Jah, seal ta valitseb võileibade ja palsameeritud kalade vahel oma täiskuhjatud vaagnatega. See on rikkus!

BETTI ALVER

See on küllus! Ole mees ja muudkui osta! Vahuveini-, likööri- ja rum-mipudelid kõige all, nende kohal kallimad sigarid-suitsud, atlasslinti-dega hiiglakarbid, martsipanist vigurid, apelsinid-pirnid-viinamarjad, hõbedasse-kulda keerutatud pakid-sekid, rullid ja toosid kuhjuvad lõpuks nii kõrgeks torniks, et alt vahtijal jääb kael kõveraks. Kõige tipemal aga hoiab roosakas portselankäsi kuldlehtrit, millest peaaegu kuuldava uhkusekahinaga kerkib lae poole suur, kaharalt kohevil jaa-nalinnusulg.

Selgesti paistavad läbi akna kroonlühtrite kristallripatsid, palmide vahel kaetud lauad, akvaarium kuldkaladega ja ümmargune samet-sohva, mille taga on teatavasti kaks trümoopeeglit ja roheliste ripskar-dinatega klaasuks. Juba eesruumis tehakse selget vahet, kuhu keegi kuulub. Kõik prostad, mühkad, kalavinskid, sussjalad, maavillased, plärud ja plotskid saadetakse pahemat kätt joodikute Nirvaanasse, kus nende jaoks on alati õlut ja viina, paberosse, mahorkat, kraakuskid, piparmündipraänikuid, klaaskompvekke ja esmaspäeviti poolkuivanud kollast rosinaasaia. Ostku. Söögu. Egas keegi keela.

Paremal pool pauguvad šampanjapudelid, kelnerid seegavad edasi-tagasi, kuulduv mahedat muusikat ja nagu siidnarmastega naeru. Palmide Saali lähevad ainult paremad inimesed — vanad uhked vurhvid ja trikolossid, raskelt rahased klotserid, palgalised ševrood ja šeeviotid, samuti ka päris noored nosplid, siksakid ja kikilipsud. Kedagi alla kesk-mist sinna ei lasta.

MATILDE JA MÕNI TEINE

Aga Valenti lohmakas naine läheb ikkagi sinna. Matilde oma kole-tute kottadega läheb igale poole. Tema on Matilde. Temal on just need õiged eesti naise jalad nr. 42 ja tema ei pühitse. Igaühele, kes teda kee-lama läheb, soomab ta suuvärk midagi säärast, mis nähtavasti kõiki südamepõhjani rahuldab. Rohkem keegi ei taha.

Matilde katsub käega palmilehti, kuulutab, et kõik on puha papper ja eht ersats, tellib Manehva Särkult portsu teed ja tüürib kollase sametsohva juurde. Seal ta istub nagu porikärbes pannkoogil, teeb oma tooreid vahemärkusi ja häirib haritud olemist. Aeg-ajalt viipab ta meile läbi akna just nagu meidki sisse kutsudes.

Meie aga oleme alles päris helerohelised. Meil pole veel paremate inimeste iseteadvust ega Matilde häbematus autoriteeti. Me vist ei pääse kunagi Palmide Saali, vaid läheme nagu igavesed kollanokad ja posserid lõpuks ikkagi ainult Nirvaanasse. Sinna pahemale poole puhve-tisse meid muidugi lastakse kas või munakoorigi põrandale pilduma, et siis parematel inimestel oleks palmide all ilusti põhjust meid maapõhja vanduda ja üksteise pead silitada.

Ainult Puldani Juula ei kahtle oma õnnetähes. Nagu ta ise ütleb, on tema juba suuremast sõnnikust väljas. Juula ema käib ülemuse korteris passimas, Juula ise last hoidmas ja kõrgemas elukoolis. Juulale on paremad uksed juba praegu lahti. Limonaadigi ostab ta Palmide Saa-list, kuigi seda Nirvaana puhvetist palju rutemini saaks. Aga Juulal on Manehva Särku juurde muudki asja. Juulal on igale poole asja, kõikjal

BETTI ALVER

midagi seletada, järele kuulata, õiendada, kõrva sosistada. Sama nirk on ta igast pilust ja praost sisse pugema ja otsekohe välja lipsama, kui vaja. Tema juba ninapidi kuskil tangide vahele ei jää. Täites oma naituttavate juures diplomaatilise kulleri ülesandeid, pudeneb ta pihku mõnigi pätkel ja pirukas, lopergune liivakook, martsipanitükike, tulipunane vähisõrg. Ilmast-ilma peab ta suuvärk midagi jahvatama, ikka tal prõgiseb midagi hammaste all. Nagu mis tahes magusat krimpskrõmpsu armastab ta ka kõiksugu peenemaid sõnu, vormides neist oma hõredate hammaste taga kummalisi sõnakukleid ja -kringleid. Kipub mõni heakohtlane inimene temaga vaidlema, siis Juulal jääb õigust ülegi. Miski tema enesekindlust ei kõiguta. Juula juba tunneb kõrge-mat elu, haritud kombeid, peenemat mõtteviisi.

Pikka pasteediga võileiba hammustades matsutab ta kogu aeg me kõrva ääres:

«Matilde tuleks maha lüüa... Matilde on mops... Matilde on pleps... Matilde on mops ja pleps... Matilde... Matilde...»

«Mis aknakitt su leiva peal on?» küsib ta vend Miku.

«Kitt, kitt,» osatab Juula. «See on ispasteet.»

«Ise oled sa ispasteet!» püüab Miku tal võileiba käest maha rapsata. Kuid Juula on väledam ja tõmbab vennal mütsinoka üle silmade. Juula jääb alati seisukorra peremeheks.

Mu vigane kaksikvend Kõmpa seisab mu kõrval. Õieti on ta nimi Oliver, aga ikka hüütakse teda kuidagi teisiti. Kõmpal pole selle vastu midagi. Kõmpa lepib mis tahes nimega, kui see pole just mõni Mephis-topheles või Nebukadnetsar.

Olgu ta pealegi Kõmpa ja mina ta veelgi väheütlevam vend, loodusel poleks nagu jätkunud kaht eraldi südant meie jaoks. Kõik on meil ühine, mõttekäigud peaaegu samad ja mis veel kõige kummalisem — isegi und me näeme kuidagi kahasse.

Nägu vastu välisruutu surutud, vahib Kõmpa üksisilmi Matildet ja nämmutab:

«Täta vuu!... Täta vuu!... Täta vuu!...», mis tavalises inimkeeles tähendab muidugi: täitsa vunts.

Matilde on meist vähemalt kolm korda vanem, aga seltsib meiega meeleldi ja kutsub meid mõnikord koju kaasa väikesi viiuleid sööma. Neid pisikesi lilla koorega kartuleid jahib ta turul päris vihase innuga ja söimab läbi kõik varganäod, kes teda mingite oodenvaldi-pabulatega petta püüavad. Temal ja Valentil on Jassivere hoovis pesuköögi kõrval tilluke säärvandiga keldrituba. Säärvandi keskel ripuvad ukseava ees mingid haleroosad riideribad. Needki *potjäärid* on Valenti vanadest jahukottidest ise õmmelnud ja jõhvikapäraga enda arvates tumepunaseks värvunud. Kust peab tema mehike võtma kallist kardinariiet, markisetti ja pörsaprossi oma Tilde jaoks? Eks näita nurgas katkiste kot-tade kuhi ta tööandjategi armetust. Ükski viisakam kingsepp säärast motru oma värkstoas ei salliks.

Matilde seevastu on tõeline suurmaailma inimene. Tänavapühkijana puutub ta kokku terve linnaga, tunneb kõiki ja kõnetab keda ise tahab. Ta on vahel ehk liigagi seltskondlik. Mõningaid tähtsamaid inimesi

kohates lööb ta vaimustus lausa lõkkele. Kui läheneb näiteks me jaa-maülemuse abikaasa Liselotte Lindemann, hüüab Matilde kohe:

Pummat Paides kalliks läind,
provva pea on alliks läind,
saksa lotad lolliks läind...

Muidugi ei ela me Paides ja proua Lindemanni peas ei paista ühtki murekarva, kuigi tema kätte kõik me avaliku elu salaniidid kokku jooksevad. Temap see õieti on, kes neid niite pingutab ja sõrme ümber mässib, et nad sassi ei läheks ja maha kukkudes kuidagi mustaks ei saaks. Ka pole ta kellegi saksa lota, vaid haritud eestlanna, kes oma vaesest emakeelest ammugi üle kasvanud. Eesti keeles ju polegi peene-maid sõnu... Vihates igasugust inimlikku madalust-labasust ja saasta, kupataks ta kuu peale kõik need lugematud Õuhkad ja Puslakud, kes ta silma ja südant oma inetusega solvavad. Puslakule teadagi on üks-tapuha, mis räppa ta sorib või mis läppa ta hingab, aga *subliimse struktuuriga* inimest ajavad ahastama meie linnakese võimatud *latrii-nid*, *kloaagid* ja *miasmid*, milles omakorda on süüdi need kõrgemad *idioodid* ja *kretiinid*, kes ei oska, ei taha, ei viitsi või lihtsalt ei raatsi *kanaljesid* korrale kutsuda. *Idiootide* ja *kretiinide* kelku lükkab Lise-lotte Lindemann ka omaenda mehe, kellega ta käitub nagu range kasvatajanna mõne nolgiohtu pesarüvetajaga. Kas ta meie jaamülemuse tõesti mõnikord nurka paneb ja teda juustest sakutab, nagu meil räägi-takse, sel täppel pole kõige muu kõrval vähematki tähtsust. Meile on see täiesti tundmatu-ilmetu inimene üksnes kõhatav kroonumunder, sõbraliku sõimunimega Vussa-Vassa. Teist nii vaikset salajoodikut pole me veel näinud. Kui proua ise särab nagu päike posti otsas, näib ta mees otsekui Nirvaana kustunud puhvetipeegel, mis enam päikestki ei peegelda. Nii teda üldiselt hüütaksegi: proua Lindemanni mees. Isegi nende igasuvine suur perekonnapidu paneb meie linna kihama ja lööb laineid ikkagi ainult kui proua Lindemanni pulmapäev. Siis pauguvad ülemuse korteris pudelid, lauldakse mürinal *ta elagu!* ja peetakse marupikki kõnesid. Vussa-Vassa puhkab sel ajal magamistoas luku taga...

Peale kõrgemate *idiootide* ja *kretiinide* pahandavad prouat veel need enam-vähem haritud *küünilised psühhopaadid*, kes ta tutvust ei taotle ja poolehoidu ei otsi. Jah tõesti, leidub ka sääraseid. Naljakas.

Meie loomulikult kuulume kõige alamate *kanaljede* suurde perre. Nagu ilmneb Juula kobrutavast jutumulinast, oleme peale selle ka *fruk-tid*, *subjektid* ja mõnikord isegi *element*. Ega meiegi omalt poolt võlgu jää, kuigi meil puuduvad proua Lindemanni peenemad sõnad ja tarkuse trilina. Meile on ta lihtsalt Ell-Ell, Kül-m Kalkun ja Fõtiga Uur.

Kui me alles päris põnnid olime, näitas ta meile kord keti otsas ime-tillukese võtmega kuldkella ja seletas:

«Jaa, lapsed, faadake: see on fõtiga uur...»

Viimastel aastatel on ta õige toimekaks muutunud ja kõneleb oma emakeelt vist aegade ja olude sunnil mõnikord üsna soravalt. Hoogu sattudes unustab ta isegi oma erivärki hääldamise. Meie kohalik aja-leht nimetab teda eesti seltskonna südametunnistuseks. Õuhka ja Pus-

lak põikavad teda silmates kohe hirmuga kuhugi värava taha või prügivankri varju.

Mullu jõulureedel kinkis ta kummalegi terve vahetuse pestud pesu, käskis neil sauna minna ja järgmisel öhtupoolikul «Ankru» seltsi jõulupuule tulla. Põrgupilt ja Pudelipilt võtsid pesupaki kaenlasse ja ütlesid nagu ühest suust, et ei nemad tule kuhugi.

PROUA. Tulge no ikka... Meil on seal raffa jaoks pisike buffett...

Kuulete koorilaulu ja ilusat kõnet... Saate kord midagi ka hinge jaoks.

PUSLAK. Hinge jaoks pole mul midagi vaja.

PROUA. No kuulge doch... Miks ei ole vaja?... Kuidas ei ole vaja...

Hinge jaoks on alati vaja...

PUSLAK. Minul ei ole hinge.

PROUA. Pfui, kuidas ei ole hinge?... Olete no ikka inimene.

PUSLAK. Ei mina ole kellegi inimene.

PROUA. No mis jutt see on? Kes te siis olete?

PUSLAK. Pätt.

PROUA. Na sowas... Herrjee!... (ÕUHKALE) Ja teie?... Teie?...

Kes teie olete?

ÕUHKA. Tsigi.

Matilde, kes kõike oma kõrvaga pealt oli kuulnud, tegi sellest kõnelusest hoopis isemoodi järelduse.

«Voh, siga on kah inimene,» ütles ta naerdes ja lisas natukese aja pärast: «Võtskae, kui neil poiskestel inge pole, siis ei saa nad seda kenigile maha kah müüva.»

Temale olid kõik mehed poiskesed.

Kuigi Matilde harilikult oma sõnu ei korda, hõikab ta Pärni Palsamit nähes alati juba eemalt:

«Kutten tahh!»

Kuldblond ja piinlikult puhas Pärni Palsam pole mõni tavaline klotser, vaid igati nõtk, sportlik, moodne, soliidne ja vaimselt hästi rautatud seltskonnategelane, kes muudkui sõidab välismaa vahet ja töötab kord vägagi kaugele jõuda. Sedapuhku on ta papa järglasena tapamaja direktor, kahe lihakarni omanik, «Rahvakoka» kaupluse osanik, «Ankru» seltsi esimees, kuskil inspektor, teisel instruktor või lektor ja mine tea mida kõike veel. Igasuguste mustade äritehingute vihkajana kuulub ta loomulikult siinse Jassivere firma vastaste hulka. Jah, see on ikka seesama vana räpane Matsi poeg Mats, kes nüüd Jessifer ja Co. sildi all ka Palmide Saali oma kätte on kiskunud. *Schuft, Luft und Co.* kirjutaks kõigi säärase uksele Pärni Palsam, kes usaldab ainult hingeausust ja importseepi. Tõelise rahvasõbrana ei põlga ta ka päris lihtsate inimeste poolehoidu. Seisatades turuäärsel kõnniteel, kavatseb ta öelda midagi hästi lopsakat, kuid Matilde jõuab temast ette ja rökabki juba turunaiste ja ringisõeluvate rüblikute rõõmuks:

BETTI ALVER

Kapsasupp ja klimbid sees,
 klimpidel olid ussid sees,
 ussidel olid prillid ees,
 prillidel olid augud sees,
 aukudel olid aknad ees,
 akendel oli kardin ees,
 kardinal — — — —

Pärni Palsam enam ei kuula. Muidugi saab ta ka labasest laadanaljast aru, aga tasemete vahe on siiski kohutav. Pealegi ei müü tema firma kunagi riknenud toiduaineid nagu mõni Jessifer ja Co., vaid ikka priima kaupa...

«Misasja! Tugevam tohib kõik! Julge päralt on võit!» mõtleb ta äkki vähimagi seoseta, lööb käega ja tõttab väarikalt edasi.

KODUS

«Kõmpa nimi on öieti Oliver Cromwell,» ütleb mõnikord paps nagu praalides. Temal on kapis vana piltidega ajalooraamat, sealt siis taoline mürakas nimigi. Vist on põlisest postikoti kandmisest mingi pisik ta verre sattunud: ikka peab ta trükisõnu ahmima. Ning ikka usub ta kindlasti seda, kes parajasti räägib, ja satub kole kergesti vaimustusse. Ajalehtegi loeb ta ette säärase innuga, et hääli hüppab ja habe hiilgab. Eriti ahnelt loeb ta neid kirjatükke, kus midagi taevani ülistatakse.

«Oh jessas, pakutakse nagu vana rasva,» ohkab ema, kes alatasa Kõmpa riideid parandab.

Paps aina paisutab häält ja vispeldab toa nagu munavahtu täis. Äkki ta peatub ja vaatab etteheitvalt üle prilliklaaside: miks me vaikime?

«Südame võtab vesiseks,» ütleb ema ja tõmbab riidele paar kriidijutti, kuhu salapaigad panna.

Paps on pettunud. Tema austab autoriteete. Salapärase trükimust aga pühitseb isegi elutuid asju. Paisutatud ajalehehäälega loeb ta meile kuulutusteküljelt, et Pärni Palsami juures on müüa suur kolme uksega *lahtikäidav riidekapp*. Samas köidab me tähelepanu mingi ebamäärane trükilaik, mis vist ajalehe ja teiste asjaosaliste arvates peab kujutama Paul Pinna portreed. Väike salmike seletab kõik ilusti ära.

Pinna kunst meis äratab
 iludust kui õlimaal —
 saapaidki nii säratab
 kingamääre «Ideaal».

«Jassoo,» ütleb seejärel paps ning alustab lootusrikkalt arvustuse lugemist, jääb aga üsna varsti toppama ja kobab taskus paberossipakki.

«Loe!» koputab ema sõrmkübaraga vastu lauda.

Surnumatja häälega lõpetab vaene paps lugemise. Hallid juuksed liibuvad jälle ligi pead, kikkhabe närtsib, prilliklaasidki tuhmuvad. Paps on pahase arvustajaga täiesti nõus. Milliseid väanukaid, vastakaid, võimatuid autoreid ometi leidub isegi väikesel Eestimaal!

BETTI ALVER

Emal on lapi kohale traageldanud, silmitseb oma tööd ja ütleb nagu kahjurõmsalt:

«Sellest saab ikkagi veel midagi...»

Kord õhtul, kui Kõmpat kodus ei ole, leiab paps peegli tagant sinise vihu, mille kaanele on kirjutatud: Oliver Kubla luuleröögatused. Paps kukub kohe ahnesti lugema. Esialgu vaikselt, aga varsti kajab tuba Kõmpa sõnadest ja papsil pole nüüd enam peetust enne kui vihk läbi ja röögatused otsas.

«No paganas, mis ta's neist peidab nagu kass poegi... Võiks ikka meile kah vahel...»

Emal pliidi juures segab pannil jahukastet, potast. Tema nagu häbeneks midagi ja ütleb üsna tasa:

«Lase nüüd olla... Ära puutu... Pane ära...»

Paps aga muudkui alustab jälle lugemist, lööb käega takti ja katsub loetut isegi laulda, kuid sellest ei tule midagi. Kõmpa salmikud oleksid kah nagu pisut nikastanud, otsekui oleks nendegagi mõningaid arusaamatusi juhtunud.

Aastat viis-kuus tagasi läks umbes kümnene Kõmpa ühel hommikul kodunt välja, kuid kooli ei jõudnud. Kui ta vastu ööd Palsamite tapahoovi tagant üles leiti, siis ta enam ei rääkinud. Kus ta päev otsa olnud, mida teinud-näinud või mis temaga tehtud, seda ei saadudki temalt kunagi teada. Võib-olla Kõmpa ei osanud juhtunut üldse kirjeldada. Võib-olla ta ei taibanudki kõike. Võib-olla tal puudusid vastavad mõisted ja sõnadki. Meie lõbusas linnakeses juhtub mõnikord imelikke asju.

Muidu Kõmpal väliselt midagi rohkemat viga ei olnud. Nägi ja kuulis ta endiselt, taipas kah üht-teist kõige lähematest asjadest ja käis edasi koolis, kus teda kuuldavasti peeti ainult veel ajuti kuni mõne sobiva lahenduse leidmiseni. Mingit sobivat lahendust aga ei leitud ja nii jäi Kõmpa nagu maa ja taeva vahele ootama, et kas hakkab kuiva vihma sadama või ei.

Tegelikult Kõmpa seisiski ainult oma pikema jalaga päriselt maa peal. Aga kui kingsepp Valenti ta pahema jala saapale hästi paksud pooltallad alla lõi, siis Kõmpa suurt ei longanudki enam, vaid käis juba ligikaudu teiste inimeste moodi. Vahel harva nagu poolkogemata naeratades tuleb ta suust äkki peaaegu arusaadav sõna. Siis meie vähese jutuga murelik ema jääb alati teraselt kuulama ja ütleb nagu iseendale:

«Rõõm teeks ta terveks...»

Rõõm ja rõõm. Kõmpal pole aga rõõmu kusagilt võtta. Nii ta siis vaikib ja krimpsutab nina, just nagu tunneks ta tea mis vastikut lõhna.

Ega need Kõmpa lauludki palju teisemad ole. Ühes luuletuses kor-dab ta kogu aeg:

Võtmed ja lukud on inimsoo häbi

Teisal korrutab ta tüütuseni:

Kõik saavad kõigist valesti aru

BETTI ALVER

1843

Üks lugu kannab väga ilusat pealkirja *Hümn maisele elule*, lõpeb aga ootamatult kurvalt:

*Ainult iialgi,
iialgi,
mitte iialgi enam
siia
ma tagasi tulla
ei tahaks*

Hoopis kenamad on salmikumud, kus võib ära tunda meie kodulinna tänavaid ja hooneid, kuigi seal kõik elu on pahupidi nagu mõnes hulumakentsakas unenäos.

Ülimalt elegantne Õuhka ja dr. Puslak jalutavad Palmide Saali lõunale. Saal on kõigile avatud, paberist palmid põletatud. Matilde mängib ülemuse korteris klaverit. Turusirelite all tuleb Kõmpale vastu luulemuusa, kaenlas ilmatu suur kahvatu seapea. Kõmpa põlvitab maha, hakkab nutma ja tunneb muusas ära pimedaksjäänud Miilitsa-Anne.

Just siin seapea kohal astub sisse Kõmpa. Otsemaid läheb ta papsi juurde, võtab oma vihu ja istub pliidi ette põrandale.

Kui nüüd paps ometi suu peaks! Aga paps muudkui seletab, et võtmed ja lukud peavad ilmtingimata olema, sest muidu tulevad vargad ja teevad kogu maailma puupaljaks. Ning et seapea kõrgem idee on ikkagi ainult kaller või lühike leem, aga luulemuusa kätte peab iga-vesti jääma kannel või *liira* ja loorberioks...

Kõmpa kohendab pliidi all puid, kägardab vihu kokku ja pistab tulle. Luuleröögatused lahvatavad põlema ja kastrulis hakkab kohe midagi podinal keema.

Nüüd on papsil vesi ahjus. Oh sina issand jumal küll, ega siis sellepärast kohe... Paps oleks võinud neid värsse ise natuke parandada... nii üsna tsipa meeldivamaks... Aga võib-olla oleks meie lahke leheke neid ka praegusel kujul avaldanud... Hullematki on mõnikord ära trükitud... Võib-olla oleks koguni Kõmpa pilt... ooh!

Siitpeale pole me vaesel papsil enam õiget hingerahu. Ta vaimne tasakaal on meeldivalt häiritud. Salapärase uhkuseilmega vaatab ta Kõmpale järele ja pomiseb sada korda päevas: talent, talent, talent! Sellest siis kõik need eriti rõhutatud ettelugemised, paljutähendavad pilgud ja pildinäitamised, et vaata ja võta eeskuju. Tee järele. Trumpa üle. Aja maailm lõhki.

Aga Kõmpal puudub ületrumpajate ülbe välimuski. Kõmpal pole õieti üldse mingit välimust. Kõmpa oleks nagu mõni linnaserva lumemes, kes oma sütest silmadega sealauda seinale vahib. Kui ta vahel sekka naerabki, siis ta nägu on võtta-jätta nagu kõrvits, millele lapsed noaga suu ja silmad sisse tärkinud. Oma suu ja silmade, kulmude ja ninaotsaga näitab ta küll mõnikord, kuidas värku lööb ja õmblusmasin õmbleb, aga mingeid peenemaid hingevirvendusi ei väljenda need näojooned kunagi. Ei siin aitaks klanitud kraenurgad ega mis tahes põõnad-pannad, Kõmpa oma ilmetusega varjaks ära kõik sikid ja sakid. Ommeldagu Kõmpale kas või kõige moodsamad riided, — paari tunni

BETTI ALVER

pärast oleksid needki sorakil ja kogu maailma prahti täis. Ka võib Kõmpa vattidest alati näha, millise värviga me linnas parajasti pinke ja planke vööbatakse. Mis puutub käitumisse, siis Kõmpa jääb ka ilma käitumata igal pool vahele. Pealegi on tal eriline anne inimesi lihtsalt oma olemasoluga vihale ajada. Nagu seekord, kui ta saadetakse «Rahvaroka» poodi suppi ostma, «Rahvarokaks» nimetavad seda kauplust meil eranditult kõik. Uhket kuldkirjaga silti ei vaata mitte keegi.

SUPPI OSTMAS

Keskpäeval on «Rahvaroka» äris palju ostjaid. Mahvalda muudkui müüb ja müüb, aga inimesi tuleb järjest juurde. Läheb juba väikestviisi trüginaks. Alati seisab leti ees mõni armunud meesmann, kes Mahvaldat kohvikusse kutsub ja lõbusat lori juttu ajab. «Rahvarokas» käivad mõnikord isegi väga peened *eliteliidid*. Ega siin ainult mulgi-putru ja keedukaalikaid müüda, klaasi all ootavad kundesid ka hoopis kallimad suupisted. Eriti kuulus on Mahvalda kullakarva seenesalat. Mahvalda ise on kah säärane paras puravik, et söö kas või siinsamas ilma äädikata ära. Mahvalda müüb ja naerab, aga ta turts on täis. Kõik ta tähtsamad austajad kipuvad olema juba õhtupooliku-onklid. Tõsi mis tõsi: päris noored kikelipsud siia enam ei tule, nemad jalutavad nüüd Palmide Saali va kassinäoga Manehva juurde, keda Mahvalda õiglane süda nii põhjatult põlgab. Iga ükspuise plotniku juttu aga Mahvalda ei märka.

Mahvalda tunneb oma väärtust ja laulaks üksi kas või nelja häälega — ometi on tal täna supimüügist surmani villand. Parajasti viipab uksele Pärni Palsam. Pood on puupüsti rahvast täis.

«Kes ainult suppi soovivad, astugu kõrvale!» kamandab Mahvalda. «Laske inspektor läbi!»

«Laske lapsega läbi Pataste laadal!» naerab Pärni Palsam ega nihku paigalt. Rihmapidi on tal käekõrval suur tulikollane lihunukukoer. Makoora kargab lõrinal ainult nende kallale, kes teda kardavad. Klot-sereid ja trikolosse ta kunagi ei puutu. Isegi palgalised ševrood ja šeevotid võivad Makoorat rahulikult silitada, Makooral pole neist sooja ega külma.

Jälle avaneb uks. Tulijaiks on sedapuhku poolpime vanapaar — Solgipapa ja Totamamma, kelle selja taga vilksatab Juula kärtsroosa kampsun ja rotinägu. Pole teada, kus need vanad mürklid elavad, miks nad niisugust nime kannavad, kuhu kilda nad kuuluvad või mis elukad nad õieti on. Aga olgu nad kes tahes, ega see tõtt-õelda kedagi huvita. Või meil siin säherdust koeraloobet veel vähe ringi kuukab. Mõlemal on pikad hallid juuksed nagu pulstunud paklad ja maani hõlstdid, mille alt paistavad valged riidesussid või kaabrieli kingad, nagu meie «Komorra» naljavennad lõõbivad. Muidu aga mürgelmannid neid eriti ei kimbuta, kogu sel asjal pole nagu õiget haara. Mahvalda meelest pole nad ka päris tavalised puupaljad posserid või paplärriid: pisitilluke punasest sametist kaelkott näikse neil olevat kenakesti pungis. Kord maksid nad vesise kartulisupi eest väikese kuldmündiga, milliseid käibelgi ei ole. Aga et Pärni Palsam neid kollaseid kettakesi nii kirglikult

BETTI ALVER

1845

kogub, siis peab ka Mahvalda parem pool suud kinni. Kummagi kroosu pearattad on ilmsesti segamini. Alati vaatavad nad sulle oma sõgedate silmadega lahkesti otsa ning astuvad iga näraka eest kohe kõrvale. Tänaagi jäävad nad ukse juurde seisma ega märka inimese moodi edasi trügida. Juula oma plaskuga on ammugi juba leti ees.

«Ma ütlen, kes ainult suppi soovivad, seisku seina äärde!» käratab Mahvalda vihaselt. Äkki läheb Pärni Palsam ära?

Pärni Palsam ei kao kuhugi. Pärni Palsam on alati rahva hulgas. Olgu lood ja laulud mistaolised tahes, klahvid on ikka samad. Kui teil on vaja tsinkplekki, vasktraati, värvilist klaasi, hambakulda, valget marmorit, elevandiluud või eebenipuud, siis ainult ütelge Pärni Palsamile. Tulge ja ütelge Pärni Palsamile, kui teie armsal abikaasal on tarvis naaritsanahku, eht prantsuse siidi, hiina brokaati, meisseneni portselani või eriti head küpsetuspulbrit. Ja kuna te olete haritud inimene, kes teab, et safran pole saapamääre, siis hangib teile Pärni Palsam ka türgi tubakat, šoti viskit, jumalikku juukseõli, briljantiini ja eliksiiri — ühesõnaga, kõike, mis teeb elu elamisväärsaks, ilusaks ja õnnelikuks. Kui soovite säärast golfiülikonda, nagu on Pärni Palsamil, siis võite saada ka bareti, sarvrillid, põlvsukad, fotokaamera ja binokli, millega näite just nagu mõni matkav miljonär või vaimset värki välismaalane. Pärni Palsam on ühenduses maailmafirmadega, kuid ei pane paljaks ka päris pisikesi õiendusi. Või on teil kodus õmblusmasin, millele kuskilt enam nõela ei saa? Siis tooge vana katkine nõel kõige masinaga Pärni Palsami kätte. Pärni Palsam sõidab otseteed Berliini ja toob teile uue nõela nagu niuhti ära. Kui te õmblusmasinal trehvab olema ka punasest puust poleeritud kast, siis ärge seda maha unustage. Pärni Palsam paneb te kastigi mehele: saate kolist lahti. Raha pärast ärge muretsege. Pärni Palsami sõna või sularaha — üks hea ta puha.

Soo, nüüd seisavad supimökud seina ääres ja ootavad. Oodaku pea-
legi. Kuhu neil kiiret. Õte mul asja.

Juulal on supp ammugi juba omapere-plaskus, aga tema ostab ülemuse jaoks ka muud moorkoppi. Pealegi on ta Mahvalda sõbranje ja võib siin klaaskappide vahel peelitada nii palju kui tahab. Pagana plika, see Puldani Juula! Üleni sile kui plekist plasku ja näost kah patent, et las aga olla! Paljastel jalgadel on tal täna kõrge kontsaga kullatud kingad, paremas käes aga tuliuus läikiv glasseekinnas. Mõned peenemad inimesed kannavadki ühtainust kinnast ja teine võib Juulal väga hästi olla taskus või kuskil aljestalje vahel. Ah et ei ole või? Vot on aga, on! Jumala eest! Ausõna! Iskorsett!

Mahvalda vaatab naeratades Pärni Palsami otsa ning osutab pika praekahvliga supiootajate suunas:

«Kronud...»

Juula ei oska veel nii võluvalt naeratada, itsitab ainult ja sähvab:

«Kronud viiakse metsa ja lastakse maha, vot!»

Põrguma plika, see Puldani Juula, ihihii...

Pärni Palsam krimpsutab nägu, tõmbab midagi taskust, pigistab teise silma kinni ja hakkab seina poole sihtima. Supiostjad seisavadki seal nagu surmasüüdlased. Isegi Makoora vahib neid ilmse vastikusega:

BETTI ALVER

tema ei salli sääraseid inimkrassakaid ega vana vettinud villase riide haisu.

Pärni Palsam teadagi ainult vembutab. Peos on tal piip.

«Kas just metsa...» ütleb ta tähendusrikkalt paarile tuttavale, kes ka leti ees vestlema jäänud. «Võiks ju ehitada erilise praami... sõita merele... ja saakski lahti sellest igavesest infektsioonist nagu niuhti... Vaat siis läheks lahti pidu ja põli, siis teeksid imet need õiged mehed ja viksid pimmel-pammel-pummelpoisid, kel on ikkagi oma terve mõistus ja selge aru... haritud eurooplase aru...»

Ning otsekui sinepiks oma sõnadele pöördub ta jällegi supiootajate poole ja küsib:

«Noh, papi, ütelge ise, kas pole tõsi?»

«Tõsi jah,» kohmab Solgipapa. «Keetmata vorst ikka keetmata vorst...»

«Püha tõsi,» lisab ka Totamamma, kes on ilusat kõnet kuulates käedki punasel kotikesel risti pannud ja noogutab südamlikult naeratades: nemad on kõigega nõus...

Pärni Palsami õlanukid vabisevad. Ka teised naljavennad naeravad.

«Aga kust siis teie teate, kellel see õige aru on?» kihvatab äkki keegi tundmatu ostja, kelle hambad kahtlaselt logisevad. «Näe, mis van Gogh iseendaga tegi, teate küll... inimene aeti meeleheitele... Teine jälle põgenes metslaste juurde ja nõnda edasi... Suur luuletaja Hölderlin elas nelikümmend aastat ühe tislari kamorkas ega teadnud kuupäevigi... tema kõrgesti koolitatud kaasaegsetel polnud teda vaja... Ja see Genfi kellassepa poeg, kelle raamatuid haritud eurooplased oma turgudel põletasid, ega temal kah täit aru olnud... Ja seesamune prantsuse irvhammas, kes targa Euroopa tuleriitade vahel oma vaimuvälkusid pildus... teda ju aeti kah taga nagu marukoera ja nõnda edasi ja ikka edasi... Aga need viksid pimmel-pammel-pummelpoisid, kes ööpimes sellesamuse välvaimu kondid kotti ajasid ja prügimäele laiali pildusid — nemad muidugi ei kahelnud oma mõistuses. Nemad ei kahtle kunagi. Nemad muudkui teevad edasi oma terve mõistuse imet ja mitte keegi ei tea, mis nad homme... Mis õiged inimesed ja idioodid? ... Mis ammu? ... Tuleriidad ju lõõmavad jälle... Midagi ei ole ammu...»

Juula ja Mahvalda vaatavad teineteise otsa ja turtsatavad. Mis kokid ja tünderlinnid? Kui vihane onkel sedagi veel ei tea, kes on õiged inimesed, siis tulgu ja küsigu Mahvalda käest. Õige inimene ostab leiba ja liha, keedab kodus kartuleid ja sööb vahel ka suppi, kuidas muidu. Aga need, kes iga jumala päev sea moodi suppi söövad, need ei ole õiged inimesed. Ei! Need on kõik ühe vitsaga lõõdud... Nemad ongi need igavesed neeluskid ja puugid, kes ka teiste inimeste olemise nahka panevad. Nemad on igal pool platsis ja põigiti ees, nemad muudkui nõuavad odavat suppi, et olgu aga olla! Mida rohkem seda odavat ostate, seda rohkem seda keedetakse, kogu sel magedal möslal pole aru ega otsa, põhja ega pära... Mahvalda vaene peab muidugi müüma, mingi ta siin tuliste paakide vahel kokiks või tünderlinniks, kes seda küsib. Kõik muudkui mõtlevad alati endast, alati üksnes iseendast, ainult vaene Mahvalda mõtleb Mahvaldast... Sukad sulavad sul jalas ära...

«Vabandage väga,» ütleb Pärni Palsam naeru tagasi hoides ja siiski ettevaatlikult nagu mõne marutõbisega rääkides — «mingi barjäär peab ju olema mahakiskujate vastu... Kuidagi tuleb ju kaitsta pööbli eest inimsoo igavesi aardeid... kõige pühamaid püüdeid ja nõnda edasi...»

«Hobusesõnnik vahukoorega!» rõõgatab hullunud ostja. «Seasõnnik suhkruveega!»

Klõpsti! — kukub hambaprotees letiklaasile ja sealt põrandale Makoorra ette. Kõnemehe suust kostab veel ainult natuke sõnasusinat. Kähku kummardub ta maha, pillab seejuures põrandale ka prillid, kaabu ja mõned praetud silgud ning seisab äkki naerjate keskel kogu oma inimlikus armetuses ja ärevuses nagu alasti. Jaladki teisel rangis, pealagi paljas, põskedel punased laigud — ja mis veel kõige idiootlikum — silmad korraga veekalkvel. Värisevate sõrmedega hakkab ta esemeid portfelli toppima, kuid isegi portfell häbeneb oma peremeest ega lasegi end enam sulgeda. Hambutu apostel vaatab äkitselt lakke, nagu tahaks ta õhku mööda üles ronida, kahmab siis kandami sülle ja põgeneb. Uksel pörkab ta kokku Matildega, haugatab korra eba-inimlikult ja kaob.

Pärni Palsam särab ja näitab iseendale oma terveid hambaid. Ei, Pärni Palsam pole mingi degenerant ega nõdruke närvipundar. Tões ja vaimus pigistab ta oma kaaslaste kätt üle kogu maailma. Läbi akna välja vaadates näeb ta sirelite kohal nagu liblikatiibu ja lillegirlandidega lapsi. Need kõik on pisikesed Pärni Palsamid, kes üksteise käest kinni hoides hõljuvad kuhugi universumi sügavusse, kus mõni tohutu suur ja ülivägev Pärni Palsam sõlmib sidemeid uute maailmafirmadega...

Prügikühvel kolksatab. Matilde on turuplatsi puhtaks rookinud ja tuleb nüüd vaatama, kuhu Valenti oma supiga nii kauaks jääb. Ainsa pilguga on asi selge. Kuid Matildegi pole alati päris Matilde. Täna on ta haruldaselt leebes meeleolus ja hüüab Mahvaldale õige lahkelt:

«Kuule sina, lihuniku saunamadu, mis sa seal nihveldad nende pipstükkidega? Anna rahvale suppi!»

Mahvalda kuuleb ega kuule kah. Temagi vaatab välja turuplatsile ja näeb avasilmi und. Vana ärapeetud maailm on üleöö uuesti sündinud ja särama löönud. Manehva Särku on Palmide Saalist häbiga minema kihutatud. Mitte kuskil enam ühtki alaväärtuslikku inimest, mitte ühtki karku ega küüru, kronu ega krassakat, mitte ühtki värisevat haiget, käsikaudu kobajat, sonijat ega supimannergut. Maailm on äkki täiesti terve, maailmas on asi klaar. See on maailm, kus inimestel üksteisele midagi kaunist ei jää soovida kui: head isu!... Pärni Palsam seisab autoastmel ja peab kõnet. Kõik juubeldavad ja hüüavad elagu!... Kõik armastavad ja tänavad Pärni Palsamit... ja Mahvaldat... Mahvalda võiks kah kõnet pidada...

«Kutten tahh! Herr Peerupalsam auhh supisabas?» imestab Matilde. «Oi tiriliriponks!... On sel poisikesel aga sehvti ja pluhti!»

Pärni Palsam kehitab õlgu ja vaikib. Ta ilme on kõrk ja kinnine.

BETTI ALVER

1848

Maailm on alati pööbliga hädas olnud. Pealegi võib see luuanaine midagi säärast lõõritada, et...

«Issand!» kiljatab Mahvalda läbilõikavalt. «Siin ju sooviti suppi?... Palun-palun, palun-palun!... Suppi, suppi, suppi! Kes on esimene?»

Ja lähebki lahti supimüügiks nii nobedalt, et mitte kellelgi ei tohiks olla enam ütlemist. Kõik saavad oma jao, kõik võivad olla rahul. Ainult Kõmpa ei kõssa, vaid seisab seina ääres, nagu oleks ta püstijalu magama jäänud.

«Noh, kas Kõmpa suppi ei tahagi?» küsib Mahvalda.

Kõmpa ei kõssa. Kõmpa seisab nagu mõni agulisopi lumemees, kes oma sütest silmadega sealauda seinale vahib. Mahvalda paneb kulbi käest. Ega siin põlvili kedagi paluta. Inimesi tuleb ja läheb. Kõmpa seisab ja seisab. Midagi on siiski tükkest väljas ja valesti, otsekui oleks kella sekundiseier tagurpidi käima hakanud.

«Kõmpa, tule suppi võtma,» manitseb Juula. «Täna on hea supp, nuudlitega... Tea, kuidas neid nuudleid küll tehakse? On ikke peenikesed teised justkui rulliniit.»

«Nuudlid?» kordab Pärni Palsam tujutult, ise üksisilmi Kõmpat vahetides. «Nuudlid on väljalõigatud ja kuivatatud pimesooled. Neid müüakse kliinikus... Makaronid jällegi, need on...»

«Pee...» ütleb korraga Kõmpa.

«Mis Pee? Kes Pee?» rõõgatab Pärni Palsam näost veripunaseks muutudes. «Makoora, lo-o-os!»

Juba ongi koeravooster Kõmpa kallal. Naised leti juures kiljatavad, midagi kliriseb, kukub ümber, voolab mulksudes põrandale. Vihaselt vandudes kargavad Õuhka ja Puslak Kõmpale appi. Võitlus kandub kärinal teise akna juurde.

Kõmpa seisab suurte ja vägevate inimeste keskel kogu oma nooruse nõtruses nagu alasti. Püksid lõhki, jalg haige, alahuul natuke kulpis — ja mis veel kõige totakam — tuuldunud kõrvitsanäol nutu- ja naerutõmblused segamini. Siis vaatab temagi lakke, nagu tahaks ta õhku mööda üles ronida, surub tühja supimannergu vastu rinda, niutsatab korra kutsika kombel ja põgeneb.

Emal on õhtuse ilulugemise ajal jälle lappimist ja peamurdmist. Vana vile riideliru ei taha enam paika kinni pidada.

KOOLIST VÄLJA

Iseenda eest seista Kõmpa ei oska. Temaga seltsida on üsna täbar. Alati satub ta kahemõttelisse olukorda, kukub sisse ja võib ka teisi kaasa tõmmata. Mis tahes pattamiste puhul hakkab ta hingeldama ja kisub end kahtlaselt vimma. Vaheldumisi kahvatades ja punastades ta kas vaikib täiesti või hakkab koledat sõnasodi suust välja ajama ja näoga õmblusmasinat näitama. Imelikul kombel on Kõmpa enda välimus ja tõenäosus ikka tema vastu. Mis me ka iganes teeme või ei tee, alati jääb Kõmpa kahtluse alla ja head inimesed ütlevad:

«Ega siis Härbi... Ega siis Roomi... No meie Leku küll mitte ilmaski... Eks ikka Kõmpa, see Kublade kullatükk...»

BETTI ALVER

Muidugi oli see Kõmpa, kes juba esimeses klassis kirjutas kriidiga preili Jessiferi mantliseljale *uhkuse unnik*. Kuid Kõmpa ulakused olid nii kangesti Kõmpa enda nägu, et kõik otsekohe avalikuks tuli. Ja kui tänu Juula patramisele tunamullu need värsidki direktori kõrvu puutusid, mis Kõmpa meie kooli kohta oli teinud, siis ei saanud sealgi midagi tagasi ajada sel põhjusel, et meil keegi teine nii kihvtilt kirjutada ei osanud: oli nagu kõigist kangesti kahju ja natuke naljakas kah. Ega Kõmpa püüdnudki midagi teiste kaela ajada, vaid võttis vastu, mis talle määrati. Õiguseotsijad saadeti ukse taha, polnud ju nemadki tea mis pailapsed.

Aga kui mõnikord lõppude lõpuks kogemata kombel selgus, et siis ja siis ikka Roomi viskas katki direktori akna, et hoopis Jomps ja Härbi kimbutasid kordamööda Paaviani-preilit ning et ka Leku naljanumbri eest Kõmpa päris priipahku sitsida oli saanud, — siis ja mõnel teiselgi puhul elu läks edasi oma harilikku rada ja mitte keegi ei tulnud Kõmpa juurde midagi lahkelt lolligi ütlema või käsi laiutama. Õte mul asja. See saab hakkama veel hüllemaga. Vaadake ainult, mis nagu tal on...

Kogu linn käib sügiseti Petteri mahajäetud aias õunaraksus. Isegi Pärni Palsam teeb populaarsuse mõttes mõned retked «Komorra» pois- tega kaasa. Las kärtsub, las mürtsub! Elu peab olema Eestimaal!

Aga siis rendib Pärni Palsam ka Petteri pärijate aia ning just nimelt Kõmpa saab seal laengu jalga, prantsatab kõrge puu otsast maha ja põeb kuni järgmise kevadeni. Nüüd lonkab ta juba märksa hüllemini ning ta sõnadel oleksid nagu viimasedki kondid ja krõmpsluud katki murtud.

Koolist visatakse ta muidugi välja. On ju mängus ikkagi tulirelv. Kuigi just mitte Kõmpa enda käes, aga ometi... Mine siin seleta teiega!... Paljugi mis.

«Vargapaberid said kätte,» öeldakse kohe Kõmpale. «Kas nüüd lähed inimesi tapma?»

«Mii — pee — pää!» vastab Kõmpa viisakalt ja läheb Schneebergi lauavabrikusse propse laadima. Ta teenib ise juba leivaraha ja ostab ära ka oma esimesed paberossid. Kodus ta suitsude pärast eriti võtta ei saa.

Varsti oskab Kõmpa ka hobustega ümber käia. Mõnikord, kui ta läbi vihma ja pori oma lamavoivankri kõrval mööda lonkab, jääb me paps tänaval seisma, vaatab Kõmpale kaua järele, kobab taskuid, maigutab suud... Oliver Cromwell...

KÕRGUSTE ÕHK

Jaama kõrval on väike taraga piiratud puiestik ehk Kirbu Kukerpall, kuhu pääseb ülemuse köögitrepi ja väikese jalgvärava kaudu. Puude vahel ripub kiik, nööridel kuivab ülemuse pesu, tuulduvad vil- lased kampsunid-sallid ja karusnahksed esemed. Purskkaevu serval valendab suur perekondlik pesukauss, istepinkidel hakkavad silma min- gid läikivad riideribad, värvilised lõngakerad, roostetanud rotilõks ja

BETTI ALVER

1850

helekollane papist kartong, millest vaatab välja terve trobikond nukupäid.

Seal põlispärnade all üsna põõsaste peidus on ümmargune sammaldanud katusega lahtine lusthoone ehk nn. rotunde, meie kogunemiskoht. Sinna pääseda polegi nii lihtne. Kogu see haljendav ala kuulub kõrgema kaitse alla.

Längus pajude vahelt jookseb kivitee nagu läbi tunneli jaamaväljakule ja teeb siin sõõri ümber lilleklumbi. Vasakule jääb vana Postipark oma kohvipaviljoni, tantsupõranda ja kõlakoja, elupuuheki tagant vilksatab Jassivere koloniaalkaupluse silt, siis järgnevad sirelid, kõrged vahtrad-pärnad, jalgvärv, rotunde, vaksalihoone, ja teeparkett jõuab ringiga tagasi pajude alla. Täpselt väljaku keskel lilleklumbi südamikus kiirgab tulba otsas peegelklaasist muna, just nagu veelgi kõrgemale osutades.

Kõrgemal paistavad ülemuse korteriaknad ja lai lahtine rõdu, kuhu soojal ajal ilmub kummipuude ja oleandrite vahele valge ragisev korvmööbel. Kui Postipargi kohvikusse ja Palmide Saali lähevad kõik meie paremad inimesed, siis rõdule pääsevad ainult vähesed äravalitud, nagu Pärni Palsam, koolidirektor Besserwischer-Tarmuste, vana Jassivere tütar Camilla Jessifer, tantsuproffessor Paavian ja veel mõned üksikud siinsed või sissesõitnud silmapaistvad inimesed. Seal nad siis istuvad majaproua ümber, kes on kohaliku seltskonna hing ja kuuldavasti ühe väga kõrge riigiametniku või koguni ministri asetäitja sugulane — iga-tahes midagi niisugust, mis käib üle lihtsureliku mõistuse.

Eriti kaunis on siin hilisel tunnil, kui lastakse alla rullkardinad. Siis löövad ülemuse akendel just nagu valguspildid kumama: kõrbes puhkav kaamelikaravan, tormine meri vajuva laevaga, Punamütsike pimedas kuusemetsas ja suur sinine jõekalju, mille otsas keegi alasti kaunitar kammib oma pikki kollaseid juukseid.

Mõnikord laupäeva õhtuti laulab rõdul topeltkvartett ja kajab majaproua südantlõhestav soolo: Lutšiia, Lutšiia, Lutšiia... Siis jäävad jalutajad all pimedas kuulama. Mõned julgevad isegi plaksutada. Ainult hiline saunaline Matilde rõkkab miskipärast naerda, taob üle väljaku minnes värativõtmega vastu pesukaussi, laulab kõigest kõrist ja huikab lõpuks, otsekui oleks ta kuskil sügaval seenemetsas:

Üks lamp, üks lühter,
üks toop, üks trehter,
kortel kihvti ja paksu pluhti —
uhhuu-uu!

POSSERID, ELUKUNSTNIKUD JA SÄRKU

Täna on väljakul vaikne ja rõdu tühi. Minnes hoidume hästi seina ligi, et meid ülemuse korterist ei nähtaks. Kaubakontori aknast vaatab keegi välja. See on telegrafist Sedlatšek. Teda me muidugi ei karda, kuigi ta mõnikord rõdul valitud seltskonna hulgas istub. Ta noogutab meile ja näitab näpuga rotunde poole. Muidugi, sinna me ju läheme.

BETTI ALVER

1851

Rotundes ongi juba posserid platsis nagu igal pühapäevahommikul. Suure ümmarguse laua ääres, millel on virn lasteraamatuid, loto ja doominomäng, istuvad Puldani Miku kõrval mõned Kõmpa endised koolikaaslased, paar metsjeesust, Matilde ja Valenti, Õuhka ja Puslak, suure lipsu ja kunstnikukaabuga Puterpilt, pottsepp Viigipuu, Lusti-Kusti kitarriga, Tapu Roosi ja Loll-Mari tütar ühe teise pesukojatüduruga.

Peale tavalise koguduse on täna juhtumisi kohal ka kuus noort elukunstnikku, kuus tulevast klotserit, mahkermanni või koguni miljonäri-trikolossi. Kõigepealt «Komorra» kuulus lõua- ja lõomamees Tinament, kes oma paistetanud põske näppides aeg-ajalt nagu sappi ja äädikat sülitab. Sama sünge ilmega seisab ta kõrval Pärni Palsami palgaline praktikant Pruunu Lüpsik oma leiva- ja laiades golfipükstes. Ilmesti nende kannul on siia eksinud ka pungis kalasilmadega käsi-kaubitseja Muna-Juss ja kolm kohalikku karmantsikut, hüüdnimega Rootsi Kardin, Topeltnelson ja Idi Sudi. Kõik juba elus kõvasti lihvida ja karastada saanud inimesed, suhtuvad nad posseritesse üsna heatahtliku põlgusega. Egas posser ole mõni võistleja. Posser on posser ja töbi-käpp — temast ei saa kunagi maailma kallima kraami tahtjat, krabajat ega tarvitaajat.

Balustraadi najal püstijalu suitsetades vestlevad elukunstnikud omavahel ja teevad siin ainult aega ümmarguseks. Nirvaana puhvet avatakse pühapäeviti alles keskpäeval. Palmide Saali neid esialgu veel ei lasta.

Meie teised aga ei oskaks keegi öelda, miks me nii kangesti siia kipume. Küllap vist esmajoones ikka sellepärast, et oleme *fruktid* ja *subjektid*. Niipea kui meid kõrgem silm siin märkaks, tuleks kohe Särku oma kantsikuga ja kupataks meid kartulikeldrite taha palgivirnade peitu, kus igal inimloomal on õhku, valgust ja haljast murugi jalaga segada. Üks jumala loodus ta kõik.

Matilde on valmis kihla vedama, et Särku oma juukseid ja habet musta munalakiga värvib. Need ongi tal jäigad otsekui malmist ega lipenda kunagi tuules nagu teistel inimestel. Särku ajab juba oma välimusega hirmu peale, liiati kui su südametunnistus päris puhas ei ole. Sihverplaat on tal sile ja roosa nagu mardilaadalt ostetud papist näokate, mil kummipael kuklas. Must mundriohtu lüstriinkuub valgub kui valatult põlvini, lakknahast säärikud kriuksuvad kurjalt, välkuvad silmad ja vasknööbid kiikavad kümnesse kanti otsekui kedagi otsides. Egas ta seepärast kohe kallale tulë, koerapiitsaga sipsib ta enamasti niisama omaenda saapasääri ja sabrakut. Ainult siis, kui purjus kalavinskid Palmide Saali ukseklaase hakkavad lõhkuma või pimedas Postipargis kaklevad, ruttab Särku korda looma ja laseb ka koerapiitsal käia, nagu need kraaklejad pärast kurjasti kaebavad. Aga mine sedagi tea, kui õige see on, egas keegi käi seal küünlaga tuld näitamas.

Üleni tore ja turske Särku kuulub kuidagi üht ülpä pidi kah selle maailma suurte ja vägevate hulka, kuigi teda ülemuse korteris köögilävelt kaugemale sisse ei lasta. Iga vähegi mustema töö juures kannab ta oma lihavatel kätel vanu trikookindaid ning ikka levib ta ümber mingi maasikaseebi- ja küüslaugusegane vänge lehk. Ameti poolest on temagi ainult harilik jaamatoorus, kelle hooleks kõigepealt kroonulam-

BETTI ALVER

1852

pide ja laternate korrashoid. Need säravadki tal peaaegu sama heledalt nagu see kurikuulus peegelklaasist muna, mille meie linnakese ilupölgurid ühtevalu puruks pilluvad. Ka selle toreduse valvamine ja väljavahetamine kuulub Särku eluülesannete hulka. Meid huvitab hullupööra, kui palju ülemuse *pühal pööningul* seda klaasvärki veel varuks võiks olla. Egas ometi lõpmatult? Särku kahtlustab meid kõiki, kõnnib ümber lilleklumbi, sipsib kantsikuga oma saapasääri, ootab ja vaatab. Vaadaku pealegi. Mõningaid mehi tuntakse juba lõhnast. Homme on klaasmuna jällegi kröksti katki ja tegijat ei taba keegi. Vaikija vaikib, teadja teab.

KOTTADI-LAATS

Istume hiirvaikselt rotundes ja ootame telegrafisti. Karl Selmar Sedlatšek — niisugune nimekaart ripub Jassivere majas ta üüritoa uksele. Juulale on ta lihtsalt Kottadi-Laats. Keegi ei tea ta rahvust ega päritolu. Iseendast ta iganes midagi ei räägi. Eesti keelt oskab ta meie kohalikku paabeli keeltesegadust arvestades päris hästi, kuigi vist ei taipa seda laadi sõnade tähendust, nagu *tõusikute värk, inimese muntser, hingelised ilunööbid, aukiitikum, tundelällutused, ponkspapa, koe-rakummut, vale varp* ja tühi tõrts. Ikka on tal kaasas ruuduline klade moodi taskuraamat, kuhu ta kõik arusaamatud eesti sõnad sisse kirjutab.

«Keige kelavam keel maailmas on eesti keel,» ütleb ta meiega vesteldes.

Võib-olla. Imelik, et me niisugust uudist just ühe muulase suust peame kuulma. Meie maailmakeeli ei tunne, kuid aga see Liselotte Lindemanni itaalia keelgi palju teisemalt kõla kui mõni meie oma *visser-vasser vennikene* või *trillam-trallam tramburai*...

Oieti on Karl Selmar ainuke tippen-toppen, kes meiega inimese moodi räägib ja meid alati tähelepanelikult kuulab. Ta ei hammusta kunagi nagu teised klotserid:

«Selge-selge! Kuidas muidu! Lase aga käia! Lase aga tulla! Küll ma sind ehitan!»

Miskipärast seletab ta meile ikka ja uuesti, et sündides olevat kõik inimesed võrdsed ja saunalavalgi üsna ühtemoodi. Et midagi tähtsat ja toredamat kui ainult inimene ei saavat keegi vähemalt esialgu me planeedil olla.

«Midagi nirumat-närumat kah mitte!» vempame siis meie omakorda vastu. Eks meiegi ole juba elu ja inimesi natuke näinud. Ja eks me tunne ikka üsna-üsna veidike iseennastki. Aga meil on alati salaja hea meel, kui Karl Selmar inimese kohta midagi suurejoonelist ütleb. Muidugi ei mõistaks me seletada, mille üle siis meie nii kangesti rõõmustame...

Temagi hiilib rotundes nagu poolvargsi. Võib-olla kuskil südamesopis me pisut naerame teda sellepärast, et ta meiesugustega tegeleb ja meilt isegi mõndagi õpib, nagu ta vahel päris tõsise näoga seletab. Seda viimast me kah ei usu, see on kindlasti jälle mõni hästikasvatatud inimese külgeharjunud kõnekõlks. Ja siiski me sallime teda. Võib-olla roh-

BETTI ALVER

kemgi, kui me tunnistada tihkame. Õppida pole tal meilt midagi, ärgu seletagu. Võib-olla ta isegi ehmataks, kui ta meid hingepõhjani läbi näeks. Aga oh inglimes ilunööbid! — me polegi nii lootusetult halvad, õelad, väiklased, andetud ega rumalad, kui ta meie hulgas istub, meiega räägib, meid kuulab, meile kordamööda otsa vaatab... Hiljem on meil küll alati pisut piinlik ja südagi natuke täis.

«Va jõulumees, va hästi-hästi, va Nalja-Karla, va Kottadi-Laats!» ütleme siis ja läheme oma teed.

Aga järgmine kord oleme jälle platsis ja kardame ainult üht, et äkki on Karl Selmar meist kõigist ja isegi Kõmpast surmani tüdinud ja enam ehk ei tule.

«Tuleb!» sosistab Loll-Mari tütar läbi lehestiku välja vahtides.

Tahtmatult kaapame käega üle näo. Kõik pühivad endalt nagu ämblikuvõrku. Ainult Õuhka ja Puslak istuvad liikumatult. Ka Matilde ei kohenda midagi. Ta porikarva kleit on pärast pesemist eriti kortsus. Matilde lihtsalt ei suvatse oma ürpe triikida. Tema juba ei osuta inimesoole seda au, et midagi enda küljes kuuma rauaga siledaks sussitada. Võib-olla äigab ta siia tulles kobrulehega üle kottade ja leiab, et sedagi on teile enam kui küllalt.

Alati paneb Karl Selmar meie jaoks lauale kas pakikese albertbiskviiti, šokolaaditahvli, paberituutu-täie klaaskompvekke või muud puhvetiprõksu. Meie neid asju ei puutu. Lõpuks korjab Juula kõik põlle sisse ja viib ära. Lapse jaoks, nagu ta ise ütleb. Hiljem on tal suunurgad pruunid ja lõual koogipuru. Kui ta ülemuse köögis marjasuppi või muna sööb, määrab ta suuümbruse samuti ära. Kästakse tal oma lõpuksed puhtaks pühkida, siis Juula naerab ainult ja susistab läbi hõredate hammaste:

«Iskissell...»

Täna paneb Karl Selmar lauale krabiseva paberitorbiku, ulatab Kõmpale mingi elektrotehnika-raamatu ja istub ta kõrvale pingiotsale.

«Hästi, hästi,» ütleb ta meile läbi säravate prillide otsa vaadates. «Keik läheb hästi. Keik väga hästi. Keik saavad lepuks ennelikuks...»

«Oi puttel!» ehmub Matilde. «Ära'nd oma abent põlema pane!»

Kuid pabeross juba suitseb Karl Selmari suure nina all, kuhu oleks nagu punase tindiga midagi kirjutatud, mida me lugeda ei oska. Jällegi teab Matilde, et sinna on kirjutatud sõna *koknak*, mis tähendab eesti keeli *tärnits* ja mitte va kibe või klõmakas. Meil pole selle vastu midagi. Meil pole midagi ka kõige veidramate ja kas või ülekullatud ninade vastu, kui muu kudervärk ikkagi natuke inimese moodi oleks. Karl Selmar aga ei keelaks meile isegi õnne. Imelikul kombel me usume seda ja see on meile väga tähtis. Ta on Kõmpaga juba Tartus arsti juures käinud, kavatses teda kuidagi telegraafiõpilaseks aidata ning annab talle õhtuti eratunde.

«Ma kenelesin šefiga... Tema on pehimetteliselts neus... Ta veel metleb natuke... Kempa, sinust saab telegrafist!»

«Amet või asi,» ütleb «Komorra» poiss kadedalt. «Ja kuidas ta sihukske käppadega morsetab?»

Pettunult vaatame Kõmpa kätele. Oh taevast jah, need pole ju enam

BETTI ALVER

1854

«Tead, Kõmpa, mäări õhtal käed hapukoore või mageda võiga sisse ja tõmba poomvillased kindad kätte,» võristab äkki Tapu Roosi. «Või tule, mul on kohe sihukest kreemi...»

«Sinul jah, sinul jah on kõik need kreemid, salvid ja panspliid jah, kõik need elid ja odöörid jah, sa igavene kõka!» kisab vanem pesukoja-tüdruk. «Selle lõhnahaisuga sa neid ligi tõmbad jah, sa igavene lusti-pupe ja paabiluni puhva!»

«Keka... Buffa...» kordab Karl Selmar tasa ja kirjutab need sõnad märkmikku. «Loori, mis teil ometi on?»

«Minul...» neelatab Loori nagu lämbudes. «Minul... minul on..»

«Märasarved on sul,» ütles Matilde rahulikult ja pöördus siis Kõmpa poole. «Ää kuula, mis nad pirravad. Mine aga telekrahvi, ega sa seal sääsevõrku pea eegeldama... Kõik need torud ja juhvakad on ikke puha puust ja plekist vai ravvast...»

«Ja siis veel,» iriseb äkki Pruunu Lüpsik — «nojah, kui mõni ülemus telefoniga midagi küsib... Mis ta siis vastab, kui ta sõnagi suust ei saa? Mis ta siis ütleb ülemusele? Kas muu või möö? Või mää?»

Jah muidugi, muidugi, ka see on õige. Kui raske on kas või ainult mõeldagi kedagi õnnelikuks!

«Mää...» ütleb Kõmpa haledalt.

«Mää! Just mää!» rõõmustab Karl Selmar. «Kempa ütleb mää ja keik on korras... Mitte keegi ei küsi Kempa käest midagi, mina ka seal. Tulev esmaspäev hakkab mul puhkus ja siis me seidame Kempaga jälle Tartusse tohtri juurde. Me vetame hotellis toa ja unustame keik, mis teeb meid haigeks... Tartu on tarkuse linn, tohtrite linn, muusade linn... Tartus eppis eesti Homeros, elas eesti Philomela... Tartu doktorid juba teavad, mis Kempal viga. Frau Kublal on eigus: reem teeb terveks... Reem ajab minema ka meie košmaarid... Ja Kempa saab terveks, päris terveks...»

«Tev ... less ...» pudletab Kōmpa.

«Ei saa! Ei saa! No seda ei ole!» hüüavad juba mitmed pahased hää-
led ja Loori terav tiiskant kuulutab aina kurja:

«Ei siin aita tohtrid midagi! See on kohe sihuke soki haigus, millest enam keegi ei praavi! Mitte keegi! Eluilmaski! Kubla ema ütleb küll, et rõõm teeb terveks, aga ei meitel ole rõõmu ollagi! Ei rõõmu, ei õnne... muudku üks pettus ja praalimine puha!... Ainult need viimased liperdajad jah, nemad jah... nemad...» Ta puhkeb ahastades nutma.

«Liirum-laarum,» pomiseb Karl Selmar ja hüüab Lusti-Kustile:
«Gustaf! Müsiik! Müsiik!»

Kusti paneb kitarri tasakesi hüüdma, müksab Loorit, pilgutab Roosile silma ja laulab häält väristades:

Märasarved, mirdipärg,
poskoreeje palitoo,
kommikott ja doomino,
stöödno-stöödno-stöödno,
aluspüksi viidno...

BETTI ALVER

1855

Luule ja muusika mõjul vaikivad mõneks hetkeks me vastasedki. Siis aga kehitab komorralane õlgu ja poetab suunurgast, et loodud lollid võivad muidugi ratast lüüa ja rõõsapiima-pudi loota, kesse keelab...

«Loodud lollid...» kordab Matilde ja pahvatab naerma. «Tankeh, eks toeta oma targem ots kah pengi peale... Aga voh, akanud ullud jällegi ajavad piima juba udaras apuks! Ja egas kõik akanud ullud ole veel Amletid...»

Matilde, kes meeletult armastab igasuguseid rahvakogunemisi, mängusid, lavastusi ja lamenti, on hiljuti jälle külalisetendusel käinud. Ilma piletitä nagu ikka. Temast ei saa keegi jagu.

Lärm paisub jälle nii suureks, et Karl Selmar peab uuesti Lusti-Kustile viipama. Kusti kargab kohe püsti, laksutab hambaid ja kraaksub kui grammofon kitarripõrina saatel:

Kuulsal krahvil Monte Kristol
rippus puusal raske pistol,
tõllaga ta sauna tüüris,
kus ta kallim ennast küüris.
Kuid Rinaldo Rinaldiini
pani müüri alla miini
ja kui noorpaar puges põhku,
lendas kogu krempel õhku.

«Tššš... ššš... ššš...» susistab korraga Juula, kes on lapsega rotunde lävele ilmunud. Hambavahed on Juulal rohelised, kaenlas kapsalehetäis hernekaunu, noori porgandeid ja pooltooreid aiamaasikaid. Lapsel on koguni veidralt kaharaks kroogitud kleit, pikad korgitseri moodi lokid ja pealael valge lehv nagu ilmatu suur kapsaliblikas. See on Ehveeli. Juba ta seisab Kõmpa juures, võtab kinni ta kuuekäisest ja nurub:

«Kuule, Kõmpa, kunas me lähme hobusega sõitma? Kas lähme varsti? Kas lähme homme? Kõmpa, kas lähme...?»

Korraga hakkab ülevalt kostma klaverimängu ja vägagi tuttavat lauluhäält.

Tsirim-sim-sim,
tsirim-sim-sim,
supasseer,
supassii —

Sooh, nüüd on õhk mõneks ajaks puhas ja me võime jälle vaielda, kas maailmas on kröömike õiglust või mitte. Lärmame kaua ja kannatlikult, kuni komorralane äkki on hirmsasti ärris täis ja Matildele vihaselt karjub:

«Kelle poolt sina siis õieti oled? Manehva poolt või Mahvalda poolt?»

«Kuule, kui vana sa olid, kui sa sündisid?» muretseb äkki Matilde. Ka Pruunu Lüpsik läheb kohevile ja nõuab:

«Ütle aga välja, mis viha sa Pärni Palsami vastu pead? Ütle, ütle...»

«Kött,» vastab Matilde. «Mine joo üks ea janu külma vett...»

BETTI ALVER

1856

HEIN SIIM

Kasvuhoone (Õli) 1976

KAIN SIIM

Suvi (Õli) 1976

Pottsepp ja maaler on juba tükk aega omavahel sosistanud. Oodates vaatavad nad üle ümmarguse laua.

«Küsi», noogutab Karl Selmar.

Küsi, on sedapuhku sildimaaler.

«Juba siis, kui ma «Pallases» käisin, hakkasin aimama, et kunst on alati midagi peaaegu võimatut... kättesaamatut... Minagi tahtsin... Jah, ma tahtsin maalida inimese portreed ilma tema silmnäota, nii et paistaks ainult kõige tähtsam... ta mõju, ta kiirgus, ta valgus...»

«...ta inimlik velu...» täiendab Karl Selmar.

«Mis maksab üks inimese maalimine?» kriiskab äkki Tapu Roosi. «Üks noorema naisterahva maalimine?... Ütleme kas või niisuke nagu see moonaka Liisa pilt seal Ankru puhveti seinal?»

Keegi ei pane ta sõnu tähele.

«Ikka tõusevad mu silma ette inimeste hingemaastikud... Kui avarad on mõned! Kui ahistatud on mõned! Kui hirmsad on mõned, kus puudub vaimne kanalisatsioon... Aga minust ei saanud muud midagi kui Puterpilt... Ma ei oska, ei jõua, ei suuda...»

«Mu seber, teie suudate! Teie metlete! Teie tunnete! Maalige! Proovige! Tulge ja kenelege mulle sellest, kui arvate. Mina kahjuks pole kunstnik... aga see on peeraselt huvitav. Metleme, peame neu...»

Karmantsikudki on kuulama jäänud. Kaela õieli ajades vahivad nad maalri põlevaid silmi, kulunud kaabulotti, sametkuube.

«Oi mamma!» mögab Rootsi Kardin.

«Oi kaabu!» tõgab Topeltnelson.

«Ai kohvta!» imestab Idi Sudi.

Kunstnikku nii tavalised nükked ei häiri. Ta mõtleb oma teosest. Ta on hetkeks õnnelik.

Sõnajärg on pottsepa käes. Vaevaliselt kangutab ta end pingilt püsti ja hoiab mõlema väriseva käega lauaäärest kinni.

«Kuhu me õieti läheme?»

«Kuhu... meieti...?»

«Meie, meie kõik, inimesed, maailm... Kuhu see läheb?»

«Kuradile, kuradile kõikse posu!» karjub Tinament nagu nõelatult. «Kuradile kõige trumplamooriga, kui täitsamehed ei tohi oma latvagi liigutada! Pärni Palsam ütleb kah... Ei muud kui puss hambu ja kriva kätte! Vala pähe! Tõmba ikke üle tahi nii et larhv lommis ja tire taga!»

«Ooda'nd, ära sega,» pahandab pottsepp. «Suured inimsoo sõbrad arvavad küll, et...»

«Onu, sa ajad mind oksele! Misasja te jamate! Inimsoo sõbrad, häh! Kukepea! Misse nende sonimine mulle aitab? Kõik nad eksivad! Eksivad! Selle peale võin ma kihvti võtta!»

«Moment, moment! Oodake!» toksib Karl Selmar tikutoosiga vastu lauda. «Ärge vetke veel gifti... Suured inimsoo sebrad eksivad alati eigelt...»

«No Pärni Palsami firma juba ei eksi,» ütleb Pruunu Lüpsik uhkelt.

«Mine seenele oma vormaga!» hüüab Matilde. «Tota mul vaaberkant väljas! Pükspalsam!»

«Inimkond...» ärgitab ka pottsepp midagi öelda, kuid komorralane juba ehitab mõttes oma pisikest käsipõrgut.

«Häh, kõikse teie inimkond muudku ökitab-mõkitab ja lonkab liipadi-

BETTI ALVER

laapadi, kõmpadi-kõmpadi justku seesamune kõrvitsanägu Kõmpa! Kuhu nisuke kislakott kah jõuab, kui tal pole vunki ega vurhvi, nitti ega nihvi! ... Verine välk ja vorstipudru! Tehke ruumile maad!»

«Oo,» naeratab Karl Selmar hoopis isemoodi — «siis keik väga hästi, kui keik nagu Kempa... Kempa läheb telegraafi, annab signaalid... kaugele-kaugele... Inimkond ka telegraafi ja signaalid... üle terve maailma ja veel kaugemale... Inimkond kempadi-kempadi nagu Kempa ja natuke halb diktsioon, aga inimkond epib... Maailm epib-epib, inimene saab aru inimest... Kempa ka veel epib, meie keik... Ennelik on raske, menikord väga raske... Aga inimesel on säded, inime läheb edasi... liigub... kempadi-kempadi...»

«Jahjahjahjah!» rõkkame kooris ja plaksutame käsi. Oleme kõik nagu kõrvust tõstetud. Matilde naerab niisuguse näoga, nagu oleks keegi talle suure punase õuna kinkinud. Kuigi Matilde inimkonda kah ainult oma-moodi poiskeseks peab, ei hakkaks ta temale ometi kaikkaid kodaraisse pilduma, kui kord minek lahti. Vist läheks Matilde selle poiskesega kaasa kas või mõnele teisele taevatähele ja katsuks kohe järele, kas ka seal on kõik puha papper ja eht ersats.

Linna lööb kell kaksteist. Elukunstnikud lahkuvad.

«Halleluuja!» ütleb Rootsi Kardin.

«Aamen!»

«Karsoss!»

«Adjoss!» viipab isegi Muna-Juss.

Ainult komorralasel ja Pruunu Lüpsikul oleks nagu suu rotimürki täis.

«Oleme rääkinud! Eks me vaata!» sülitab Tinament ja Pärni Palsami praktikant lisab ähvardades:

«Olgu-olgu, küll te veel näete!»

Meie aga vahime Karl Selmarile näkku. Ilmsesti on tal veel midagi varuks.

«Tulev pühapäev» — osutab ta paberossiga puulatvade poole — «on madaami pulmapäev... detsennium...»

«Oi pummat!» põlastab Matilde. «Siuke roosipott ja uppel-puppel kah tanu all... ja puha...»

Kuid Karl Selmaril on oma salaplaanid. Nagu nüüd kuuleme, kogunevad Lindemannide tähtpäevale kõik meie paremad inimesed. Juba hommikul jõuab kohale ka see tähtis tädipoeg pealinnast, kelle kaudu me šefil on loota peatset ametikõrgendust. Karl Selmargi tunneb teda natuke ja tahab temaga Kõmpast kõnelda. Ja kui säärane Jupiter korra sõrmeotsaga koputab, siis läheb telegraafitoa uks Kõmpa ees kohe pärani lahti. Kõmpa paranemine aga on Karl Selmari arvates päevselge.

«Kempa varsti terve... päris terve,» kordab ta ikka uuesti. «Veibolla juba pühapäev audientsil, kui reem... just reem... Ka doktor arvab, et väga-väga suur reem... Ah et mis haiguse nimi? See vana saksa doktor ütleb, et Kempal *seelische Lähmung*, mis tähendab eesti keeli hinge ha... ha...»

«Hinge harjaksed!» põrutab Tsiga-Pörgupilt.

«Ei, ei! See haigus, mis ei saa liikuda... kätt, jalga liikuda...»

«Älvatus!» hüüab Matilde. «Inge älvatus! ... Ah nōnna? Ega see mõni päris aigus ole, see on ainult sihande aiguse ampelmann! Kōmpa-poiske, viska see ampelmann metsa ja ütle kohe päris julgesti: ai Kenneri kott ja kommarei, mul pole äda midagist!»

Kōmpa silmitseb Matildet niisuguse näoga, nagu kipitaksid tal keelel tulised sõed. Pingutusest läheb ta nina kipra ja otsaesine tõmbub niiskeks. Midagi justkui naksataks äkki ta peas.

«Muu — mää — mii — möö...»

See on masendav.

Juula ei suuda enam oma uudishimu taltsutada. Kribinal-krabinal avab ta paberitorbiku, milles on vahvlid, pistab nina torbikusse, nuusutab, noogutab, võtab väikese kärjetaolise vahvli ja keerutab seda Kōmpa näo ees.

«Kōmpa, vaata: vastahvelkook! ... Amps! ... Tee suu lahti ja ütle: vastahvelkook! ... See on ju nii lihtne. Kuidas sa küll nii rumal oled? Noh ütle: vas-tah-vel-kook! ...»

«Muuh!» ütleb Kōmpa ja vaatab mujale.

Kusagilt ametiruumist hõigatakse Karl Selmarit. Kuid ülemuse korterist kaikuv *bel canto* lööb uppi kõik muud hääled.

Tsirim-sim-sim,
tsirim-sim-sim,
supassii,
supassii,
dikurante
bissifiil!

«Ja nüüd, mu sebrad, mul teile üks tesine palve. Kas me saaksime tulev nädal ilma skandaalita? Et mitte jälle krahh-krahh pahandus ja pergu lahti, jälle klirr-klirr meni aken, meni latern ja see peegelkuugel... Tehke madaamile meni väike sürpriis, meni bukett, meni lillekrants. Pidage meeles meie ilusad plaanid! Pidage meeles madaami ernad närvid! Keik veib meiega neus olla: šeff neus, generaal neus, minister neus, jumal neus, kurat neus, aga kui madaam ei taha, kui madaam ütleb ei-ei-ei! — siis, mu sebrad, keik otsas, keik läbi, keik nässus, keik lõrris...»

Karl Selmar, kes oskab juba nii hästi eesti keelt, vaatab kuhugi kaugeesse ilmakaarde ja pomiseb natuke abitult:

«Se-kō-fam-vöö...»

See kõlab üsna Kōmpa moodi.

Kõrgemal pool aga ei kahelda jumalas, kuradis ega iseendaski ja saadetakse kõik *ignorandid* ja *obskurandid* kuu peale kive kupatama.

Tsip-tsip-tsidrip
tsidrolli,
tsip-tsip
a-la-pompolli —

hõisatakse seal võrratu enesekindlusega ja klavergi klähvib kaasa nagu mõni saba liputav siidipuudel.

«Üks nädal, mu sebrad! Oleme rääkinud? Jaa? Ma loodan, teie meistate, mis pehjusel... Teie saate aru, mis ma metlen.»

«Miks ei saa,» ütleb Miku. «Nädal aega eeskujulikku elu. Aga Särku läheb ikkagi meie peale kaebama. Juula kah patrab ja paneb kõik paela, muudkui seegab üles-alla ja lõhverdab, va kaevukott.»

«Leferdab?... Kott?... Mis kott?»

«Noh kaevukott, kaebaja, pealekaebaja... salakaebaja.»

«Denuntsiant?... Meie väike Juula denuntsiant?»

«Ištenuut... mina?» imestab Juula meelitatult. «Muidugi olen ma ištenuut!... Aga kaebamas ma küll ei käi ja prouale valetama kah ei hakka.»

«Sedlatšek! Jolka-palka!» hüütakse jälle kaubakontori aknast. See on piletimüüja Žukk-Saburdoo, kes ühe tähtsa isiku pilkamise pärast kinni olevat istunud. Me tahame kangesti, et ta meid kah pilkaks, aga ilmsesti oleme temasuguse mehe jaoks liialt nääpsud ja tühised. Kuid ega see isiklik tähtsuski suurem asi või olla, kui sa iga irvhammast pead kartma ja karistama.

«Bagatell, bagatell!» tõrjub Karl Selmar kärsitult, pistab märkmiku taskusse ning annab meile veel mõned näpunäited järgmiseks nädalaks. Oma eeskujulikust elust aru andma, häid uudiseid ja viimaseid juhtnööre saama koguneme siia laupäeva õhtul kell kuus. Pühapäeval algab ülemuse korteris külaliste vastuvõtt kell kaksteist. Kõmpa tulgu kell kolm rotundesse ja oodaku seal kannatlikult. Igaks juhuks võtku ta kaasa mõned oma luuletused. Karl Selmar kõneleb ekstsellent-siga parajal silmapilgul, kui juba on maitstud veidi taragonat... mavrodaphnet... ja ehk tilgake šampanjat... Siis aga järgnebki audients.

«Veib-olla me tuleme pärast leunat aeda. Ma tutvustan Kempat ekstsellentsile. Veib-olla me istume puude all ja loeme Kempa luuletusi. Veib-olla ekstsellents metleb siis oma noorust, vaatab Kempale otsa, tunneb huvi, sümpaatiat... Veib-olla, veib-olla, keik veib olla... Ka Jupiterid on menikord noorte musageetide sebrad, inimese sebrad, suured inimsoo sebrad...»

«Sedlatšek! Tšortova kukla!» hüütakse kurjalt üsna rotunde lähedal.

Karl Selmar kahmab laualt paberossid ja jookseb välja. Hetk hiljem on ta tagasi.

«Ja teie, frau Matilde, miks te nenda hirmus lärmate? Miks ikka need inetud senad? Nagu eile ehtul, kui siin musitseeriti? Miks te olete nenda rabiiaat? Ma ei meista... Teil nenda kena suu kui moonieis... ja valged hambad...»

Matilde välgutab oma kiidetud hambaid ja lahmab vastu nagu luuavarrega:

«Sina, paarina-ärra, kratsi suure varbaga oma kõrvatagust! Minul on lõvvad!»

Karl Selmaril pole nüüd enam aega taskuraamatut haarata. Juba ta tiritakse hõlmapidi rotunde trepist alla. On kuulda, kuidas ta jooksupalu oma kaaslaselt naerdes küsib:

«... i tštoo takooje po-estonski: levvad...?»

BETTI ALVER

JUULA

Vahepeal on muusika vaikinud ja vanem lauarahvas laiali läinud. Ainult Matilde on veel kohal ja mängib meiega doominot.

JUULA. Nii et olge mõistlikud jah. Pärast võtke suur kott kaasa ja tooge metsast pohlavarsi. Need pärjad võime juba varem valmis teha, need nii ruttu ei närtsi.

KOMPA. Pää...

JUULA. Lilledega on hoopis lollim. Proua tahab tooli ümber helesinist pärga. Kust mina need isverjassid välja võtan.

MATILDE. Tota mul suhkrukonti, vai tema kamandab endale ise lillepärga! Sina, plikats, ütle oma papale, las tõmmab vikatiga eki äärest umbrohtu maha. Siis keeruta kõik need nõgesed ja rakvere raiped kalanski niidiga kokku, tee ästi pikad vorukad valmis ja ehi vai terve loosement ää... Ilus mis irmus.

PULDANI EMA (köögiaknast). Juula! Papa! Uu-uu!

JUULA. Papa kastab natsalniku aias kurgipeenraid.

PULDANI EMA. Mine ütle papale, las toob selle maroosina massina kohe üles. Proua tahab täna proomi teha. Ja Muna-Jussile ütle, munad peavad kolmaba öhta kohal olema. Mine kohe! Kuuled?

JUULA. Kuulen, kuulen. (Sosinal) Maroosinat jah ja kahte sorti kooki... Üks maailmatu suur ja ümmargune nagu issivetsi juusturatas, sinna peale kirjutab proua koogipritsiga *ihviil klükk*, see on: palju õnne! Teised pisikesed nupskid tehakse munasaumist ja suhkrutolmust, need on suus nagu magus õhk, nende nimi on ispissee... Kui te ikke seda lillekraami hästi kokku kannate ja paberist laternaid aitate kleepida, küll ma siis ütlen prouale, kuidas te mul ilusti abiks olite. Siis ehk saadetakse teilegi siia maroosinat ja ispisseed ja iskaviiriga võileiba... Et mis asi see iskaviir on? Kalamari noh, aga kole kallis. Iskaviiri on igat värvi, mina ise olen sõonud veripunast ja süsimusta, tumepruuni ja rohelist, sinist ja lillat. On ka päris kirjut nagu pühademunad... seda tuuaksegi Lihavõttesaarelt ja see on kõige parem. Pidage meeles, kõik need kallid kraamid, mida teie ilmaski osta ei jõua, need on islikatessid. Is-li-ka-tessid. Jah. Aga vat peenemate inimeste laual ongi ainult islikatessid ja meie proua ütleb, et külm kalkun on ikke see see kõige peenem islikatess. Jah. Te võiksite prouale tõesti õnnesoovi saata ja igaüks oma nime alla kirjutada. Matilde muidugi... kah. Teisi keeli te keegi ei oska, eks kirjutage siis eesti keeli, et *ma soovin õnne südamest ja tervitan teid igavest*... Nisukest asja ei pane ükski peenem inime pahaks.

MATILDE. Oi sitronid ja apelsiinid! Vai kohe linnupraadi ja marmulaadi? Tooge jah see pistel minu kätte, ma siis kirjutatan sinna kah koogipritsiga selle salmi nõnna, nagu mina teda eluaeg olen kuulnud, et *ma soovin õnne südamest, käi koera*...

PROUA (saaliaknast). Feel!... Juula! Julchen!... Kus te olete?

JUULA. Me oleme siin, proua, rotundes.

PROUA. On seal veel keegi? Mõni kümmeltürk? Mõni duftadoora? Mõni filuu võib-olla?

BETTI ALVER

JUULA. Mis ihviluu?... Jumal hoidku! Mitte mingisugust ihviluud siin ei ole. Ainult mina ja Ehveeli... Esteks ma näitasin Ehveelile Truuvelpetteri raamatut, siis vaatasime Sobinroni raamatu pilte, nüüd mängime ilusti...

PROUA. Aga enne seal räägiti. Ma ei tea, mis palaaverit seal jälle peeti.

JUULA. Mitte keegi ei rääkinud! Uskuge mind! Kes siin pidi rääkima! Teie ise laulsite ja rotunde kajas koledasti vastu... Ah jah, proua, teil on õigus. Kottadi-Laats käis küll siin ja mängis meiega trimps-tramps-trulli.

PROUA. Härra Sedlatšek, Julchen.

JUULA. Kottadi-Laats jah. Ta veel näitas üht asja, mis ta teile püha-päeval tahab kinkida... Ei, ma ei tohi öelda!

PROUA. Ta-ta-ta-ta! Ei tohi?

JUULA. Ei tohi jah. Ma lubasin, et ma ei ütle.

PROUA. No ütle ikka.

JUULA. Proua, kas ma tõesti pean ütlema?

PROUA. Muidugi pead. Ja mis asi see ikkagi võis olla? Mõni ajalehemapp? Fotoalbum? Pildiraam?

JUULA. Ei! Hoopis üks väike karp, musta sametist voodriga... Seal oli...

PROUA. Jaa? Seal oli...?

JUULA. Seal oli... oh jumal küll!

PROUA. Noh ruttu! Seal oli...?

JUULA. Priljuveeridega prosse!

PROUA. Herrjee, briljantidega?... Mine kuu peale oma jutuga!

JUULA. Jumala eest! Ausõna! No küll see säras, nii et silmad võttis pimedaks, kui ta selle karbi lahti tegi. Teate, proua, nisuke väike klõpsuga karp... Siis ta veel ütles, et küll see teie proua on üks tore ja lahke inimene, ta vist kingib sulle väga palju ilusaid asju. Mina ütlesin, et mis tal ikke nii palju kinkida on, eks nende peenem virtsahvt võtab kah rohkem kulu ja mis see härra kuupalk siis ära ei ole, rublane au, kopkane amet...

PROUA. Oh issand, ära nii palju plaperda! Klaasmuna oli hommikul jälle katki. Ei tea, kus need fruktid praegu ringi kolavad?

JUULA. Oh nemad läksid juba hommikul kõik jõe äärde. Kömpal oli veel igavene pikk õngelatt seljas... ihihii... Kas tema mõne kala kätte saab...

PROUA. Sa too kõik raamatud ja mängud üles. Pärast need hotentotid ehk tulevad rotundesse ja hakkavad Feeli asju sorima. Nad püherdavad igal pool maas, neil võivad olla jumal teab mis ekseemid...

JUULA. Seened, seened, proua! Neil kõigil on seened seljas ja vamm sees! Proua, ma olen teile tuhat korda öelnud, mis te tühja muretsete. Minu peale te võite päris julge olla. Lapse ligi ma neid kedagi ei lase, hoidku nad! Rotundest kupatan ma nad kohe välja, kui nad siia tulevad oma seeni ja patsitikaid puistama.

PROUA. Jah, ma tean, Julchen. Ole hästi akuraat.

JUULA. Proua!

PROUA. Jaa?

JUULA. See roosa pluuse...

BETTI ALVER

PROUA. Roosa bluuse? Ah see... Võta pealegi, mulle ta selga ei lähe.
JUULA. Aga mulle ta on just kakrass, ma juba proovisin. Teil vedeleb seal kapi taga üks lilla undruk... ja laia krempliga kübar...

PROUA. Igal pool sa ka štööberdad.

JUULA. Teate, proua, ma mõtlesin, et kui pluuse juurde nüüd veel seelik ja see laia servaga kübar, siis oleks kohe nagu iskostüüm. (*Karjub kõigest jõust*) Tilli ja ispedrilli maiku nad kah ei tunne!

PROUA. Mis? Kes? Dilli maiku? Ma ei saa aru... Kes ei tunne dilli maiku?

JUULA. Noh nemad, kõik need vuruktid, kanaalid, jaanimakid, ihvi-luud ja totenotid...

PROUA. Jäta, jäta järele, jumala pärast! Ma ei või su koledat loba enam pealt kuulata! Feel, tupp nüüd!

JUULA. Ehveeli tahab veel natike doominot mängida.

PROUA. Ära vaidle! Tuppa! Nagu tuul!

JUULA. Kohe-kohe, proua, silmapilk! Me ainult lõpetame selle parantii.

PROUA. Partii, Julchen, partii.

JUULA. Muidugi-muidugi, proua. Parantii.

PULDANI EMA (*köögiaknast*). Ah sa krae oled ikke veel seal? No küll on karistus, mitte ta ei kuula! Mis ma käskisin? Mine ütle papale, las toob selle maroosina massina kohe üles! Ritem kui muidu!

JUULA. Ilus tervis, mul ammugi juba käidud. Papat ei olnudki enam aias. Aiavärvav pärani lahti jäetud, Särku kits oli kõik maasikad nahka pannud ja nahistas parajasti suhkruherneid.

PULDANI EMA. Sa püha peperkook! Värav lahti? Kas ajasid kitse välja?

JUULA. Välja ikke, värava sidusin kurtega kinni ja panin vedrunõela ette.

PULDANI EMA. Ega sa Muna-Jussi näinud?

JUULA. Nägin küll. Muna-Juss peab see nädal tuhat muna Talnasse viima, seal kah sehtvidel suured pidud tulemas. Jussi käest ära sa mune looda, käskis mujalt vaadata.

PULDANI EMA. Mis mujalt vaadata? Kus mujalt ma enam vaatan, kui juba tulepakk taga ja kõik alles ui-ai? Ommen veel suur pesu... tei-siba toad kraamida... kolmaba kõik tinnid-tonnid küürida ja kardina-d ette panna... Neljaba tahab proua küpsetama akata. Egas proua lähe korviga mune jahtima, proua peab oma pitsentohvist kleidi üles arutama... No nüüd ma olen seplis! No nüüd ma olen kupal! Sada muna! Kust ma võtan välja sada värsket muna?

JUULA. Turg mune täis. Eks too turult.

PULDANI EMA. Sa oled mul vahel ka õte togu. Kas need veel mõne munad on, mis turunaised müüvad? Nemad müüvad mune üksi-kaksi, neil audivad munad kodus nädalate kaupa voodi all takkude sees, neist munadest ei saa enam saumi ega kedagi... Ta kurinahk lubas ometi tuua, käsirahagi pettis välja.

JUULA. Mis kõrt sul seal pliital nii kangesti üle keeb? Aknast muud-kui ajab auru pahvaku-pahvaku...

PULDANI EMA. Koodisupp kardulate ja klimpidega. Tema saab Tal-

BETTI ALVER

nas munapaarist sent rohkem, tema müüb Talna turul oma isa ja ema kah maha, tema tõmmab sul naha üle kõrvade kui jäneksel...

JUULA. Tõsta mulle suppi jahtuma. Kui ta raha võttis, peab ta mune kah tooma.

PULDANI EMA. Peab, peab... Või sihuke tänabane inimesenäri kedagi teab või peab! Tema tahab muudku paksu pari teha ja miljunäriks minna! Sa pühamane poostel!... Sada muna! Kust ma võtan korraga sada muna? Need munad ajavad mu veel enne õhtat ulluks! Pea uugabki juba otsas kui peksumassin...

JUULA. Ma lähen ütlen Jussile, proua laseb ta soolaputkasse panna, kui ta mune ei too. Küll ta toob, kui ma temaga räägin, kus ta pääseb. Ära sa mulle neid vanu kartuleid nii palju suhma...

PULDANI EMA. Ei suhma, ei suhma. Sa, Juula, oled mul vahel päris terane laps. Mine jookse, aja see munade asi üüdma, muidu ma olen püsti mereädas. Ütle Jussile, kui ta sul tahab teha, las teeb teistega, mis ta's kohe meitest sedasi poostib. Ja kui papat näed, ütle papale, las toob selle maroosina massina...

JUULA. Ütlen-ütlen! Jooksen-jooksen! Küll ma need munad sulle välja timmin! Pane mulle supi sisse klimpa, hästi palju klimpa!

PULDANI EMA. Klimpa, klimpa, ästi palju klimpa... Jah!

JUULA. Iihii...

EHVEELI

Nagu enamasti kõik inimlapsed, olime ka meie oma vanematega sisse kukkunud. Ei neil olnud raha ega rühti, maja ega maad, rikkaid sugulasi, heldeid eestkostjaid ega isegi küllaldaselt olutaipu, et end kuhugi koosi ja taasi peale aidata ja meidki sinna upitada.

Ja nagu enamasti kõik isad-emad, olid ka meie vanemad oma lastega samuti sisse kukkunud, sest meie ei tahtnudki kuhugi koosi ja taasi peale, kus tuli end kõige ümbritseva suhtes täiesti pimedaks ja kurdiks teha, s. t. mõneks järjekordseks klotseriks või külmaks kalkuniks hakata.

Mis meid meie vanemates tõesti häiris, oli nende lootusetu ilme iga mahkermanni ees ja eriti meie isa peaaegu nõdrameelne usk, nagu oleksid tema lapsed midagi erilist. Seda laadi nõtrusele andis veel kõnelev Kõmpa nimeks *isakeste lust*. Nii suured jalad kui Kõmpal juba lapsena olidki, ei saanud ta ometi papsi ega isegi mõne maailmaonkli püha-päeva-kamassidega ellu astuda. Ja nagu me paljajalu ringi lipates okas-traadi ja klaasikildudega oma varbaid veristasime, nii pörkasime ka peadpidi kõiksugu teravate torkide ja tõkete vastu, mida me õrnade õhuvoltide vahel esialgu nagu ei märganudki. Oma esimesed eriti valusad salahaavad saime aga seda laadi üldlugupeetud kõrge moraaliga inimestelt, nagu meie klassijuhataja Camilla Jessifer ja koolidirektor Ferdinand Besserwisser, uue nimega Ülev Tarmuste.

Ilmsesti olime oma tõelise olukorra taipamiseks liialt rumalad. Pealegi ei saanud me üldse aru, mis tükki parajasti maailmas mängiti. Karl Selmar kinnitas meile küll korduvalt, et igale halvale peab järgnema midagi head ja ilusat. Meile aga meenus otsekohe ka vastupidine või-

BETTI ALVER

malus ja tuntud ütlus, et pill tuleb pika ilu peale. Ainult üks asi oli muidugi päris kindel: kõik võttis varem-hiljem hoopis teise näo, nii et mõni märkajam inimene vahetevahel vist isegi ajavaimule võis hüüda: «Küll oled sina täpselt muutunud!»

Esiailgu ootasid ebameeldivused igal sammul ja see tundus meile täiesti loomulik. Meil polnud ju midagi armastusväärset ega haruldast ette näidata — miks pidigi meid hellitama see uhke maailm, kuhu sattuda oli muidugi suur au, kus me aga lihtsalt niisama hea usu ja ilusa jutu peale midagi omaks võtta ei tahtnud. Ja miks pidi just meil nii eriti mugav olema siin säravate klaaskuulide all, kus isegi palju parematel inimestel koguni kehvasti kippus minema. Mõnd õnneprintsi, mõnd hirmu ja armu kättemõõtjat me juba tundsim. Oleksime vist häbi pärast maapõhja vajunud, kui näiteks Pärni Palsam äkki meilegi saiaraha oleks pakkunud, mõni Jassivere jäntsik meid suure suuga kiitnud või kohutav Särku oma piitsase käega me pead silitanud. Müksu ja vopsu eest polnud pääsu kuhugi, aga ilge silituse alt sai alati ära hüpata. Seda ei osanud meile isegi direktor Besserwisser-Tarmuste keelata.

Kõige õnnetum inimlaps oli meie arvates Ehveeli. Teda silitati ja sopusutati, käperdati ja koolutati liiga palju. Mis luges igahommikune kakao ja pudipehme pirukas, kui Ehveeli näksis hoopis meelsamini kivi-kõva leivakannikat? Mänguasju kogunes tal nii arutul hulgal, et neid vedeles igal pool jalus. Ehveeli ei hoolinud ka mänguasjadest. Miski-pärast ei märganud seda isegi ta hellad vanemad, rääkimata külalistest, kes pidasid oma kohuseks lapsele ühtevalu aina uusi ja uhkemaid üllatusi kaasa tuua. Ehveeli kohuseks oli nende ilusate asjadega mängida, kuid Ehveelile meeldisid ainult keelatud mängud. Keelatud oli kõik, mis huvitas ja pisutki pingutust nõudis. Igatsedes vahtis Ehveeli aialippide vahelt, kuidas tooruselapsed mürinal suurt pagasikäru sõidutasid, hirmsa kisaga kulli mängisid või jääkeldri katusel ringi tantsides laulsid:

Ma palagannis käisin
oma kolme kopkaga
ja paijatsit seal nägin,
küll maru oli see!

«Küll maru oli see...» kordas Ehveeli võlutult ning avas tasahilju aiavärava. Vaevalt sai ta paar sammu laste poole joosta, kui juba ülal tüllkardinate vahelt hüüti:

«Feeli, kuhu nüüd?... Feeli, sofort zurück!... Juula, kus su silmad on?»

Juula valvsad silmad sihtisid igale poole, aga temalgi olid oma kiusatused ja nõrkuse hetked nagu meil kõigil. Peale ispissee ja pralinee, peenema elu ja priljuveeride hullutasid Juulat ka need natuke salapärased mänguasjad, mida Ehveelile kõige rohkem ta ristipapa Pärni Palsam oma välisreisidelt kaasa tõi.

Need üleskeeratavad nukud võttis Juula kohe oma valdusse ning andis meile üksvahe päris järjekindlalt pühapäevaetendusi. Vurinal-

BETTI ALVER

1865

põrinal jooksid pisukesed inimesed suurel ümmargusel rotundelaul, mis äkki tähendas maailma, kus üks ei küsinud ühest ega teine teisest. Natuke piinlik oli meil Matilde pärast, kes läks vaimustusest lausa lapsikuks ja kukkus alati lärmama.

«Oi mutermoor! ... Oi vaterbaar! ... No küll on tore sirkuse tola! ... Näa võmmid jooksevad, kumminuiad kähes ... Kesse niusuke plass preili on? ... Kuule, see on ju Kreeta Karbu! ... Kreeta, Kreeta, ära sa käru alla jää! ... Voh misuke ratastega tool ... Kuule, vaata-vaata, seal istub ju president Roosenvelt! ... Kas temal on älvatus? ... Ai mis ilus tant-sijaana, laseb kui pipart ... Näa-näa Sarli Saplin, teda ma tunnen väga ästi! ... Seda musta ärrakest ma olen kah näinud, see on mõni Kiptuse keiser vai muumija ... Ja see sigarossiga ... see on Hurhill ... Kas temal ei olegi älvatust? ... Oi mis kena veike korstnapühkija! ... Toho pimme, nüüd jooksid poisikesed pikali ... redel katik ja puha ... Voh kus kaval kaubasaks ise läheb kaaluga kampsunit ostma! Kutten tahh! Was kostet? ... Eest ära, saterkuub tuleb, torukübar peas! ... No küll on klanimus! ... No küll on sonimus! ... Mehkelnann! ... Satermann! ... Käpernäu! ...»

«Ššš ... ššš ... ššš ...»

Juula muudkui susistas, keelas-kamandas ja nais kangesti asjalik, tore ja tähtis. Tema ju keeras üles kõik need kentsakad käpernänd, kes nii lõbusalt kärasid-põrasid, kuhugi ruttasid, midagi taotlesid ja lõpuks üle lauaääre alla tormasid. Juulale meeldis pööraselt neid jooksetada, meile aga tundus üsna varsti, nagu oleksime seda sagimist juba tuhat aastat pealt vaadanud. Ka hakkas meil kahju ilusatest, väga ilmekalt väljatöötatud nukkudest, kui nad põrandale partsatades kuidagi viga said.

Ehveeli ei vaadanud üldse neid etendusi, vaid oleks kogu selle mängumaaailma kinkinud kas või Matildele või Juulale, kes mõlemad langesid nagu lovesse. Kuid ära kinkida ei tohtinud midagi. Ühel päeval tuli Särku suure paberikorviga ja koristas kõik nukud pühale pöönin-gule, kuhu kõrvalistel isikutel ligipääsu ei olnud.

Hoopis enam paelusid Ehveelit need mänguasjad, mis Juula vaheteva-hel ise meisterdas. Keegi ei saanud salata: Juulal olid väga osavad käed. Mõne sujuva liigutusega oli tal valmis tikkjalgadel kartulikutsikas, kõrkjatest piilupart, kasteheinast kübar või uhke tutiga kiiver. Samuti vaatas Ehveeli huviga, kui me temale midagi joonistasime. Ometi jättis ta kõik sinnapaika ega võtnud kunagi midagi kaasa. Enamasti ta vaikis ja oli kuidagi liialt mõttes ja tõsine. Mitte kellegi peale ta iganes ei kaevanud, mitte kedagi oma tujudega ei tüüdanud, vaid alatasa otsekui kuulatas midagi, mida meie teised ei kuulnud. Ainult suurtel pidupäe-vadel, kui ülemuse korteris juba lõunatunnil tantsiti, tuli Ehveeli mõni-kord alla ja vahtis ainiti kõrgete puulatvade poole, nagu oleks ta neilt küsinud: «Aga mina? Kuhu siis mina pean minema?»

Juula muidugi võis maad ja ilmad kokku vassida ja meil kõigil suud-silmad nii viimseni täis valetada, et me vahel päris tobedalt vihasta-sime, enamasti aga õnneks ainult naersime. Ehveeli ei pannud Juula igavest sõnasuminat ja sekeldamist üldse tähele. Oma lühikese elu jook-sul oli tema juba mõndagi õppinud, mida meie veel hästi ei osanud.

Ainuke inimene, keda Ehveeli nähtavasti täiesti usaldas ja kellega ta

veidi salapäraselt vestles, oli Kõmpa, kes ju üldse kunagi ei vestelnud. Kummalisel kombel said nad teineteisest aru. Ilmsesti suhtlesid nad mingil erilisel tasandil, mis oli vist kuskil allpool keskmist ja võib-olla kuskil allpool selgesti piiritletud sõnu. Suuremaid vastandeid oli võimatu kujutleda. Kuigi Kõmpat just päris idioodiks ei arvatud, peeti teda kogu ta välises küündimatuses ikkagi peast puudulikuks, mida Ehveeli kohta kuidagi öelda ei saanud. Tema oli oma lapseaastate kohta nagu liigagi arenenud ja elutark. Miks nad nii väga teineteist vajasid ja hoidsid, seda polnud kolmandatel-neljandatel sugugi lihtne mõista. Kui Ehveelit miskipärast välja ei lastud, seisis Kõmpa mõnikord kannatlikult klaasmuna juures, vahtis üles Lindemannide akendele ja ootas. Tuli Ehveeli lõpuks aknale ja vangutas kurvalt pead, siis Kõmpa hakkas kätega nagu kihulasi eemale peletama. Ehveeli osutas käega kuhugi toa sisemusse ja pani sõrme suule. Kõmpa lõi endale rusikaga vastu rinda, tõstis parema käe ja raputas sellega oma pahemat kätt nii kõvasti, nagu oleks ta kedagi kangesti tänanud või julgustanud. Ehveeli noogutas, ajas kümme sõrme harali ja nii nad seal vehkisid vastamisi, kuni mõlemad milleski selgusele jõudes õnnelikult naeratasid. Enamasti aga kutsuti Ehveeli juba varem akna juurest ära ja nende märgukõne jäi pooleli.

Rotundes istusid nad ikka teistest eraldi ja ronisid kõige meelsamini küllaltki kõrgele balustraadile, kus Ehveeli oma valgeid saabasjalgü kõlgutades Kõmpa karedast käest kinni hoidis. Millest Ehveeli ka iganes rääkis või vaikis, kõik need kohtumised algasid-lõppesid ikka sama äreva küsimusega:

«Kõmpa, kunas me lähme hobusega sõitma?... Kas varsti? Kui varsti?»

Siis vaatas Kõmpa Ehveelile alati tükk aega tõsiselt otsa ja vastas nii kindla peanoogutusega, nagu oleks ta tõrrepõhjast pörutanud:

«Hobusega sõitma jah! Varsti! Ära sa selles kahtle!»

Sõita sai Ehveeli enam kui küllalt niihästi pehmes vagunis kui ka oma rikka ristipapa rohelises autos. Ehveeli oli mammaga isegi kuskil välismaa-kuurordis käinud. Vist oli säärastel sõitudel ikka midagi olulist puudu jäänud või ehk ülearugi palju saadud midagi hoopis muud, mille kohta eesti keelgi nii lapsikult ütleb, et *süda ei kutsu*.

Juula, keda need hobusejutud miskipärast hirmsasti õrevile ajasid, kargas kohe Kõmpat kantseldama.

«Sa igavene isvossik! Või sina tahad natsalniku last oma porise plamavoiga ringi vedida! No nisukest asja ei ole! Katsu sa! Ennem võid sa kuu peal kive kupatada! Ennem võid sa raheteradest riisisuppi keeta! Ennem võid sa oma plamavoiga... Oota, kuhu sa jooksed?»

«Muuh!» vastas Kõmpa ja läks väravast välja.

Juulal oli muidugi õigus. Last hoiti nagu juustukupli all ja uuriketi otsas. Mõnikord pärast sooja vihmavalingut, kui majaproua kodunt ära läks ja Juulatki hetkeks näha ei olnud, lükkasime jalgvärava pärani lahti, võtsime Ehveelil sukad-saapad jalast ja laskisime tal paljajalu ringi joosta. Ehveeli keksis ja kilkas märjas rohus, kargas kiigele, kus talle puukstelt vett kaela rabises, lippas väravast välja, paterdas pori-

lõmpides, jooksis korra ümber väljaku ja naeris äkki nii heledalt, et Juula kohe oma terava nina proua magamistoa õhuaknast välja pistis.

Kogu see õnn vältas vaevalt mõne minuti, Juula tuli alla kui tuulispask, püüdis lapse kinni ja tiris tagasi hämarate puude varju. Seal me siis märkasime oma imetuseks, Ehveeli jalad olid niisama puhtad kui ennegi. Juula turtsus meiega veel tükk aega ja läks oma hoolealusega purskkaevu juurde. Seal ta tupsutas ja soputas Ehveeli kleidisiilude kallal, kuni need kuivades uuesti udusulgedena kohevile tõusid.

... Juula pidi ju kleidigi eest vastutama, et kõik oleks priss kui praegu triigitud ja pagana puhvis need põrguma pitsid ja satsid ja ispatistid...

Ehveeli välimus oli alati niisugune, nagu peaks ta kohe näitelaval mõnes lasteballetis esinema. Mis kõrgematel kaalutlustel teda sääraseks luigelapseks riietati või mis ohu eest need ebemed teda pidid hoidma, seda teadsid muidugi ta kasvatajad ise kõige paremini.

Ehveeli kannatas ära kõik tule-, vee- ja riideproovid, kõik ülikitsaste kingade pigistused, kuuma rauaga lokkimised, klaveri- ja tantsutunnid, niihästi prantsuse keele algõpetuse kui ka kõik muud seltskondliku poleerimise ja kõrgema kasvatusvintsutused. Vahel, kui ta mamma naiskülalised õhetades alla jooksid Ehveelit suudlema ja kallistama, siis Ehveeli üksnes krimpsutas nägu, pärast aga pühkis oma palgemöksud ja suu hoolega puhtaks.

Isegi siis, kui ta kõrvalehed nõelaga läbi torgati ja sinna väikesed helesiniste kividega kuldrõngad riputati, ei hakanud ta nutma ega hädaldama, vaid võttis kõvasti kinni omaenda käest, nagu Kõmpa oli õpetanud ja mis alati rasketel aegadel aitas. Egas tema mõni hellake tütarlaps olnud. Ei, mitte sinnapoolegi! Ehveeli oli poiss ja tema nimi oli Felix.

Veelgi enam püüti Ehveeli siseilma välja ehtida ja ta südamesse ülbet üleolekutunnet istutada. Kuidas ta hinge kallal ka iganes moogerdati, mingi võõp ega varp sinna külge ei hakanud.

PIDUPINTSAK

Kui nädala esimene pool möödub võrdlemisi harilikult, siis neljapäevast alates on me linnake otsekui välja surnud. Päike muudkui lõõskab pilvitust taevast. Klaasmuna kiirgab häirimatus rahus. Palmide Saalist ei kosta enam üldse muusikat. Pummelpapad ja pimmel-pammelpoisid ajavad vaikselt oma äriasju. Üksnes tuul jookseb ringi ja kannab laiali tolmu, mida Matilde laia luuaga üles keerutab.

Ka Nirvaana puhvet haigutab tühjusest. Kõik tavalised rahirikkujad, riiukuked ja ilupõlgurid on kuhugi peitu pugenud ning isegi elukunstnikud kui tina tuhka kadunud.

Kes aga kohalikke olusid vähegi tunneb ja petliku välispinna taha oskab vaadata, see teab, millise ärevusega oodatakse lähenevat pühapäeva. Kohtuvad siis ju nii kenasti kõik hooaja kolm kõrgpunkt.

Kõigepealt muidugi Lindemannide kuulus perekonnapidu, mida pee-

BETTI ALVER

takse alati suure toredusega, nii et poolpõlenud kohvikukleid jätkub isegi tooruselastele jagada, kelle suud on saiasöömisest vahel päris nõgised.

Roosad ja helesinised kuulutused aga kutsuvad linnarahvast püha-päeval niihästi «Ankru» seltsi juubelile kui ka pritsimeeste ammuoodatud suvepeole vanas ilusas Postipargis, kus mühkasiid-prostasiid muidu just heameelega ei nähta.

Kõik need kaunid ja mõneski mõttes ühised üritused, mis kavakohaselt peavad algama juba südapäeval ja vältama vaheldumisi Lindemanni külalislahkes kodus, vabaõhu-ettekannetel ja Palmide Saalis kas või järgmise päevani, töötavad kujuneda mingiks enneolematuks elurõõmu, sõpruse ja vendluse festivaliks. Ometi pole valitud seltskonnal Postipargis karta mingit laadarüselust ja näkkuräuskamist — kõigile tähtsamatele perekondadele varutakse kohad klaaspaviljonis ja pesunõoriga eraldatud einelauas tantsupõranda vahetus läheduses. Vähenõudlikum rahvas muidugi leiab kõike head ja paremat Nirvaana puhvetist nagu ikka. Ka on pargi kõrvale kraavikaldale juba üles löödud peaaegu verstopikkune lett viina, õlle ja viinerite müügiks. Kalavinskile on täitsa kama, kus kraavipervel või plangu taga nina täis tõmmata. Natuke puhtam posser aga paneb mõnikord isegi lipsu ette. Temale anna klahv hinge alla, vorstijupp kätte, siis aja Postipargi poodiumil mis tahes möga ja tee natuke tingeltangelit, — kus posser naerab sulle nii, et silmad kinni ja suu ammuli. Säärasele pista või kärblane suhu. Muidugi leidub ka teisi, kes alati metsa poole vahivad ja hambaid laksutavad, aga need pole kellegi õiged pidulised.

Õiged pidulised on ikkagi ainult need, kes juba tunnevad — kas või kröömikegi — parema elu koogimaiku. Nende inimeste pidupalavik aina kerkib iga tunniga. Sest esialgu pole ju sugugi päris lõplikult selge, kuhu kedagi kutsutakse või ei kutsuta, lubatakse või ei lubata, kas, kus, kelle kõrval, ees või taga keegi astub, istub või jalalt jalale tammub, ja veel mõni muu seda laadi küsimus, millest oleneb inimese hingerahu, enesetunne ja mõnikord isegi saatus. Mis ime siis, et peaaegu igal aknalaul kuivavad kriidipudruga puhastatud pidukingad, aedades tuulduvad siin-seal isegi sabakuued ja tagatubades vurisevad õmblusmasinad. Igaüks tahab oma kaasinimesi millegi kauniga üllatada, nii et mõni kassinägu ennast kas või koerakoonlaseks vihastaks. Neid vaiksaid eelrõõmusid häirib korraga päris pahapäevine kumu: Vussa-Vassa kabinetist rahasumma kadunud! Noh, Vussa-Vassa nüüd või asi — nii pehme sõtkega inimese pärast ei jää ükski pidukringel söömata. Hoopis rohkem on karta, et majaproua ise oma tujutiivad longu laseb ja päeva pühitsemist kuidagi piirab, millest oleks tuline kahju. Kuid Palmide Saali puhvetist lendab juba reede hommikul teinegi kõlakas: tänavu kaetakse kohvilaud ka rotundesse, kuhu iga Mahvaldat muidugi ei lasta!

Elu aga nõuab oma osa — ja niisiis juhtub, et kõik need, kes reedel enne lõunat kodunt välja peavad ruttama, linnas korraga midagi kahtlast märkavad. Igal tänavanurgal tuleb neile vastu Kõmpa. Kes põikab läbi pargi leivapoodi, kohtab Kõmpat pargipuude all. Kes jookseb üle silla niiti-nõela ostma, põrkab Kõmpaga sillal kokku. Kes nöörsirgel peatänaval «Rahvaroka» juures hetkeks peatuma jääb, see näeb Kõmpat põldude vahelt linna poole tulevat. Kogu linn on Kõmpat otsast otsani

BETTI ALVER

täis. Inimesed kehitavad õlgu, mõned isegi sülitavad. Kõrvus nagu pini-seb kellegi libaloba, pähe tikub mingi segane mõttemogli või mine tea mis.

Kõmpagi on end suurte sündmuste vastu valmistanud ja Karl Selmari ennustusi tõsiselt võtnud. Mitte ainult Kõmpa, vaid meie teisedki ta kõrval käime nagu hõljuvatel õhuvaipadel ja ootame midagi lausa imeväärsset. Kohtub ju Kõmpa pühapäeval selle tähtsa tädipojaga, kes teeb kroonuvälku ja -müristamist. Karl Selmar juba räägib kohtumise hiilgavast kordaminekust kui tõsiasjast. Meie vanemadki ei kahtle neil päevil enam, et Kõmpa siis tulise rõõmuga kohe kõnelema hakkab ja hästi selge häälega ütleb:

«Ma püüan teie usalduse vääriline olla» — või midagi muud vastavat pidulikku ja pühalikku.

Meie sõbranna Juula muudkui lippab poe, keldri ja puhveti vahet, aitab köögis küpsetada, tubades koristada ja näib kõikjal asendamatult nagu ikka. Kord, kui ta rotundes raginal kohvi jahvatab, jätab ta äkki veski seisma, jookseb Kõmpa juurde ja sasseldab:

«Jense-lense-jense-lents... jense-lense-jents...»

Kõmpa tõmbab pea õlgade vahele ja ütleb vist päris kogemata jälle «muuh!». Samas lihvatab Juula käsi läbi õhu ja — laksti! — kleepub Kõmpa põsel kompvekipaber nagu postmark kirjaümbrikul. Kõmpa kobab alles oma põske, kui Juula juba ülemuse köögitrepi tänitab:

«Isvossik! Isvossik! Ära sa mõtle! Kasi oma plamavoiga kuu peale! Kasi kuu peale kive kupatama, isvossik! Ära sa mõtle!»

Kompvekipaberile on lilla tindipliiatsiga kirjutatud AUDIJENTS ja EKSELENTS — kaks kõrgema seltskonna kohutavat sõna, millest isegi Juula süda ja suuvärk midagi ei mõista vormida.

— — — — —
Küllap me teame ka ilma Juulata, et ekstsellentside silma ette ei minda paigutatud pükstes ega vanas kulunud kuueraksis. Lauavabrikus algabki sedapuhku tööseisak. Niisiis varustab Kõmpa ennast ise kõige vajalikuga ja tõmbab uued värgid kohe selga.

Tavalises korras ei märkaks keegi Kõmpa kehakatteid ega teda ennastki. On ju Kõmpas mõneti seda halli taeva ja uduse hommiku ilmetust, mida nagu ei tasu üldse vaadata. Sama hästi võiks ju siis vahetada mõnd aguli aiaplanku, kus pole midagi huvitavat näha ega lugeda — ei kinokuulutust ega kriidikirjagi, et *Kümmeli mutt on igavene nõid*

— — — — —
Nüüd aga ei saa keegi enam Kõmpast mööda vaadata. Kõmpal on seljas niisugune pilgupüüdja, mis ta ilmetuse ja oskamatu oleku täiesti ära varjab. Ta tulekarva uus pintsak aina kumab ja kiirgab, aina vilgubvõlgub ja vahel nagu vingub midagi ja vilistab. Eemalt vaadates Kõmpa käib ringi kui elav tulekuri, kellele midagi ei või juhtuda. Ometi hakkab Kõmpaga siitpeale juhtuma kõiksugu asju — ja pealegi veel hoopis teisiti, kui me olime kujutlenud. Elus vist juhtubki alati teistmoodi.

BETTI ALVER

JÄLLE ROTUNDES

Juba samal reedel, kui me oma igavese potasevaagna juures istume, lüüakse kantsikuga meie ukse pihta ja sisse astub Särku. Ei tereta, ei soovi leivajätku, hingab toa imalat lõhna täis ja toksab nuudiga vastu Kõmpa tooliselga.

«Tuled kaasa!»

Seejärel sihib sõrmega papsi poole, kelle kitsehabe veidralt vudisema on hakanud:

«Teie kah!»

Ja nii nad lähevad kolmekesi hanereas rotundesse, kus käib suur seletamine ja kuulukse üsna mitmeid inimesi koos olevat. Muiduvahtijaid sinna ei lasta.

Rotunde ümber seisavad juba mõned meie murelikud kaaslased ja vaatavad nõutult üles balustraadile. Ainult Juula on kuidagi eriti elevil. Jakihõlmad jahused ja suuümbrius läikiv kui suhkrusaia kooruke, krõmpsutab ta midagi süüa ja muudkui seletab:

«Nüüd pannakse Kõmpa vangi... Nüüd viiakse Kõmpa noorte sulide iskolonni...»

Alguses pole midagi õieti kuulda. Rotunde kitsal vundamendirandil on raske seista, oksad kriimustavad nägu, lehed kahisevad, süda peksab. Vähehaaval jutukõmin läheb järjest valjemaks. Hääled on tuttavad. Kõige rohkem kõneleb muidugi direktor Ülev Tarmuste, kelle jutt jookseb kui õlitatult. Pärni Palsami pilkav hää on läbilõikav nagu ikka, kuid seejuures täna ka pisut lallutav ja isegi lõbusalt ülemealik. Lise-lotte Lindemann süüdistab kedagi ülevoolava ägedusega ja naerab meeleheitlikult. Särku püüab kogu aeg tähtsamate inimeste seltskonnas kaasa rääkida, kuigi seltskond Särku arvamistest suurt midagi ei hooli. Kõne all on äsjane rahavargus. Et ka Vussa-Vassa ise rotundes istub, selgub ta kõhatustest ja pikkadest haigutuse moodi ohetest. Kui seal veel teisi asjaosalisi kohal peaks olema, siis need esialgu vaikivad. Korraga kostavad sõnad üsna selgesti.

TARMUSTE. No kule-kule-kule, võta nüüd ennast kokku ja ära vahi ringi, pea laiali otsas... Paber ja pliiats on laual, eks pane paberisse ja raiu raamatusse oma vastused. Sina olid juba koolis kange kirjamees ja kirjutasid selles laimulaulus minu kohta, et *Ülevil on inglil nägu, tema kukub nagu kägu*, aga mina pole mõni väiklane inimene, kes kõike tühja meeles peab. Sa juba kuulsid, kui rasked argumendid sinu vastu räägivad. Kui sügavale sa nüüd kukud või ei kuku, see oleneb täiesti sinust endast. Me anname sulle veel viimase võimaluse. No nii... Meil oli sinuga koolis alati arusaamatusi, aga neid vanu kapsaid me nüüd enam üles ei soenda. Ma saan aru su igavesest eksimisest ja kukumisest või vähemalt püüan aru saada, sest mina pole oma elus kunagi eksinud ega kukkunud... kukkunud... ei ole kukkunud jah, kuigi sina seal oma laulus ütled, et mina muudkui kukun... just nagu kägu, hehee... No kule-kule-kule, mis me sellest enam räägime, see on minevik, see on möödas, mina olen kõik need halvad asjad ammugi unustanud ja minu isik ei tule siin üldse arvesse.

BETTI ALVER

SÄRKU. Mis te neist nõnna silite ja klanite ja mõedate nagu pilpa peal. Sihukesel ikka lopsi lõuad kohe tuliseks, küll siis paindub kui vorsti-rõngas. Keda kuradit...

PROUA. Särkoo, ärge segage! Pfui, kui toores te olete! Meie kasvatame inimesi delikaatselt.

PÄRNI PALSAM. Delikaatselt ja diskreetselt, *con amore* ja siidikin-nastega nagu niuhti! Õnneks polegi meil vaja oma käsi määrida, seda laadi õienduste jaoks on meil päris jumalik frau Justitia. Ja kui mõni Juhan Justnagu mõtleb kääridega saia lõigata ja selle kõrge daami üle irvitada, siis frau Justitia valab säärasele saiarätsepale kaalu-kaussidega pähe nii mis plaksu. Meie aga ütleme: *fiat justitia, pereat mundus!* ja mäletame oma õndsaid esivanemaid, kes olid ikkagi ühed igavesed lorukapukad.

PROUA. Ma ei tea, te räägite nii frivoolselt ja hüperboolselt, nagu oleks teil kangesti lõbus. Mina nii ei saa. Mina olen igas asjas liiga järele-andlik, liiga sensiibel ja peniibel. Mina oferdan ennast alati teistele. Alati, alati! Immer und ewig! Ikka teistele, kõik teistele! Kogu elu, iga päev, iga moment... ja milleks?... Kokoo, ära norska! Benimm dich!... Mujal haritud maailmas on igal kõõgitüdrukul ja kofijoodi-kul oma kõrged kunstilemmingud, oma suured solistid ja komponistid, oma pühad poeedid ja profeetid... Seal oleks mind käte peal kan-tud... Selle asemel istun ma siin pesas ja oferdan ennast inimestele, kes ei oska noa ja kafliga süüa, kes on hingepõhjani küünilised, külmad ja tänamatud, kelle iga teine sõna on kurat und so weiter ja kelle õnnetu keel ei tunne isegi geenust ega futuurumit...

TARMUSTE. Jah, see on ikka häbiasi küll, et nad seda futuurumit välja mõelda ei osanud. Aga ärge meile nii tulist liiga nüüd kah tehke: te ju teate, kui tänulikud me teile oleme.

PROUA. Ach bitte, schweigen Sie lieber still! Mina tean alati, mis tei-sed inimesed minust mõtlevad. Minule pole vaja midagi seletada, mina näen kõik läbi. Minul on igaühe jaoks oma valöörid ja kulöörid, sellepärast ma saangi nii õiglane olla. Õiglane peab olema! Nii kui ma rahavargusest kuulsin, säfatas mu silma ees kohe midagi šarlahh-punast ja see arrogantne afinägu. Nad on siin kõik ühesugused kaker-lakid, aga tema on kõige hullem. Tema on ka minu lapse ära rikkunud ja minu vastu üles ässitanud, minu lapse hinge minu küljest ära võõrastanud... võõrustanud... võõratanud...

SÄRKU. Võõrutanud.

PROUA. Ükskõik. Minule on asi absoluutselt selge, aga tema peab ise üles tunnistama, enne kui... Also gut, nüüd võiksime jätkata.

TARMUSTE. Jajah, meil jäi siin ennist pooleli. No kule-kule, sa pole veel midagi kirjutanud. Ma ütlen sulle, tee kähku, enne kui su hea-soovijate kannatus katkeb.

PÄRNI PALSAM. Enne kui me teise lehekülje keerame ja frau Jus-titia juurde kohvile läheme.

TARMUSTE. Sa vaata oma vaest isa, kes on sinu pärast murega halliks läinud. Kas tahad oma isa enneaegu hauda saata?

KOMPA. Tahh-jah.

TARMUSTE. Mis?!... No kule-kule-kule, mõtle, mis sa räägid!... Sa tahad oma isa ära tappa?!

BETTI ALVER

KÕMPA. Tahh-jah.

PÄRNI PALSAM. Braavo! Braavo! Seda ma kiidan! See mulle meeldib! Kuritahtlik siirus! Kriminaalne ausus! Isatapja! Potentsiaalne isatapja! Mis on siinjuures üks väike rahavargus? Lapsemäng ja papiljonipolka! Süütu sõrmeharjutus! Harjutamine teeb meistriks!

TARMUSTE. No kule-kule, sa siis ikka võtsid? ... Võtsid? ... Muidugi võtsid, eks ole?

KÕMPA. Võtt-jah.

TARMUSTE. No nii. Selge, selge. Kirjuta nüüd kohe üles, kust müügi-putkast sa selle härjavõitleja-pintsaku ostsid ja mille peale veel raha raiskasid. On sul ülejäänud summa praegu kaasas? On? Ei ole? ... Noh?

SÄRKU. Vaatame kohe järele.

PROUA. Oodake, Särkoo, ärge puutuge ... Tal on ehk nuga või kaffel käises. Niisugune desperaado võib teil silma välja torgata! Vaadake, kui kafatu ta on.

SÄRKU. Tühja kah, pole ta midagi kahvatu, ainult suu ümbert valge kui surnukalingur. Seisa paigal, kankser, ütlen ma sulle! Hoidke kinni jah ... Noh mis tal siin siis on? Mitte midagi ei ole ... Poolik «Priima» pakk ja tikud ... ninarätik ... Taskuraamat ... see kah päris uus ja puhas, pole ta siia veel midagi sirgeldanud.

TARMUSTE. Isegi mitte vemmälvärssi minu kohta ...

SÄRKU. Ma ütlesin kohe, kes võtta oskab, see oskab ära käkkida kah. Minagi oskaks. Paberiraha mähiks vakstu sisse ja pistaks puuriida vahele. Või naelutaks kapsatünni alla, kui on jalgadega tünn. Või matakas maha ja riputaks igavest rämpsü peale, nii et keegi ei leia, otsigu või lolliks.

TARMUSTE. No nii ... Näed sa nüüd, mis nad sinust ja sinu teguviisist arvavad. Mina ei saa siin kaasa rääkida, mina pole oma elus midagi varastanud ega varjanud, võtnud ega matnud. Sina muidugi tead neid asju paremini. Väga võimalik, et sa oma veeringud maha matsid, nagu on aegade jooksul ikka teinud primitiivsed inimesed. See oleks üsna sinu moodi. See oleks kohe täiesti sinu moodi ... Mina pole oma elus ühtki vemmälvärssi teinud, aga ma kujutlen väga hästi, kuidas kõik tegelikult oli. Labidat sa kodunt kaasa ei võtnud, mõni oleks ehk äkki näinud, hehee ... Läksid kui libahunt üksinda öösel kuhugi kõrvalisse kohta, kraapisid maasse augu ja ... No kule-kule-kule, mis sa oma näoga teed? ... Mis sa oma silmadega sehkendad?! ... Mida see peab tähendama? ... Mida sa sellega tahad öelda? ... Et matsid oma saagi tõesti maha nagu mõni ... Kas nii? Kas oli nii? ... Mis? ... Kas matsid? Matsid? Jah?

KÕMPA. Matt-jah.

PÄRNI PALSAM. Braavo! Bravissimo! Absoluutselt ja resoluutselt! Ühe ropsuga ürgmetsa ja puu otsa! Kui juba, siis juba! Ma olen ise kah vahel mõtelnud, et kui teeks õige ühe uue Neandertali ja hiiglama kämpingu, elaks päris loomulikku ja natuke loomalikku elu, sest loomalik on ikkagi muu eluvärgi vundament, — vat kus oleks alles põli ja voli ja priitumalt aega! Käiks muudkui õngel, õunavargil ja elaks nagu papa pulmas, eks ole? ... Aga enne tuleks meil üks väike asjandus välja klaarida, üks üsna tilluke sigrimigri ära seletada ...

BETTI ALVER

Me kõik mäletame neid kahte ausat vanakest, kes meil siin mõne aja eest ringi liikusid — Muskamamma ja Possupapa või kuidas neid hüüti. Ühel päeval olid nad kadunud kui tina tuhka ning ainult nende punane rahakott leiti jõekaldalt pajupõõsast... muidugi tühjalt. Meil veel kirjutati sellest ajalehes, ehk on teil mees?

PROUA. Jawohl, ich bin im Bilde.

PÄRNI PALSAM. Nii et jõekaldal, pange tähele... Sina oled kange kalamees, ma olen sind seal kärestiku kohal mitu korda õngelatiga näinud. Võib-olla sa leidsid selle punase koti päris juhuslikult ja viskasid pajupõõsasse? Raha võtsid enne muidugi välja, eks ju?

KÕMPA. Võtt-jah.

TARMUSTE. No kule-kule...

PÄRNI PALSAM. Ja matsid maha?

KÕMPA. Matt-jah.

TARMUSTE. No kule-kule-kule...

PÄRNI PALSAM. Ja kuhu need ausad vanakesed jäid? Nad ju seisis vaevalt jalul. Sa ehk lükkasid nad jõekaldalt alla? Koksasid kiviga pähe ja tapsid kogemata ära?

KÕMPA. Tapp-jah.

PÄRNI PALSAM. Tere varahommikust! Nagu niuhti! No siis...

KOTTADI-LAATS. Moment, moment! Lubage! Nüüd küsin mina... Kempa, mu seber, Egiptuses on keik faraoonide hauakamberid tühjaks varastatud. Veib-olla käisid sina seal ja vetsid ära need kallid karfunklid ja kroonjuveelid?

KÕMPA. Võtt-võtt-võtt-jah.

PÄRNI PALSAM. Juhheidii!

PROUA. Ta-ta-ta-ta! Larifari! Lollus!

KOTTADI-LAATS. Ja matsid Sahaara kerbesse maha?

KÕMPA. Matt-matt-matt-jah.

PÄRNI PALSAM. Juhheidaa!

TARMUSTE. No kule-kule-kule, mis jama see on?

PROUA. Jätke järele! Zu dumm!

KOTTADI-LAATS. Ja siis veel, Kempa, sa tead, kes oli Julius Caesar ja kuidas temaga leppes. Keik metlevad, et Roomas oli niisugune vandumise selts ja Brutus, et nemad... Aga veib-olla sina tapsid Julius Caesari?

KÕMPA. Tapp-tapp-tapp-jah! Tapp-tapp-tapp-jah!... Muu-mää-mii-möö!... Muu-mää-mii-mööööö!... Muuuuuh!

HÄÄLED. Simulant, simulant!... No kule-kule, võta ennast kokku!... Ega see nõndasi jää!... Ja teie kah!... Mis te segate vahele! Keegi pole teid palunud vahele segada! Näete nüüd... Kõik uuritakse välja!... Keda kuradit!... Püksirihmaga kere kuumaks kütta nii et määletab!... Mis asja merekalda peal! Kaaberla kõrtsist kämpingusse nagu niuhti! Minu vanapapa käis vedruvankriga Pariisis! Ka sündimata lapsed on ükskord vanad eestlased, ai-tilu-lilu-lii!... Ta-ta-ta-ta! Faxen! Faxen! Afikomöödia! Kokoo, pane suu kinni!... Midagi ei jää varju! Kõik tuleb lagedale! Kõik tuleb välja... nagu see sinu vemmalvärss minu kohta! No kule-kule-kule-kule...

Veidi aja pärast saadetakse Särku, paps ja Kõmpa rotundest jälle tulema. Kõmpa ei põgene seekord kuhugi, vaid pöördub koos papsiga tagasi koju.

Kodus võtab ta varnast oma vana koolirihma, keerab kahekorra kokku ja jääb isa ette seisma — umbes niisuguse ilmega, et noh, lase käia!

Paps pole meid kunagi löönud. Aga nüüd on ta vihast meeletu. Nüüd on keretäis kindel! Kümne küünega kargab ta Kõmpa kallale ja karjub võõra häälega:

«Tehku mis tunnevad! Poogu üles! Löögu maha! Tapku ära!... Sina, sina, sina!... Minu vaene, vaene... kallis...»

Jahmunult pillab Kõmpa rihma põrandale ja kaob. Kogu pika õhtu jooksul pole teda näha. Tagasi tuleb ta alles pärast keskööd, kui kõik juba puhkavad.

Tavaliselt Kõmpa kolistab igal sammul ja muudkui trambib oma raskete saabastega toas ringi. Ta magab akna juures toolidel. Säärase aseme kokkuvärkimine polegi nii väga lihtne asi — Kõmpa käes kukuvad kõik toolid kolinal kummuli. Alati kääksutab ta kapiust, sorib lauasuuhvliis, pillab käärid põrandale. Veekopsik lausa paugatab vastu pangeserva, ikka tärisevad pleknõud seinariiuilil, ikka veereb midagi kõrinal kapi taha. Lõpuks, lõpuks viskab Kõmpa saapad kolksatades nurka, poeb teki alla ja loeb veel kaua mõnd jutukapsast või ajalehte.

Täna tuleb ta miskipärast koguni ettevaatlikult ja tasa. Ei komista, ei kolista, ei süüta tuld ega tõuka midagi ümber. Vaevukuuldavalt paneb ta ukse haaki, avab akna, võtab hiirvaikselt riidest lahti ja heidab asemele, mille paps talle juba varakult valmis teinud.

KIRBU KUKERPALL

Laupäeva hommikul Juula toob Kõmpale kirja.

Karl Selmar teatab kokkumurtud telegrammiblanketil, Kõmpa ärgu muretsegu, kogu eilne *passaaz* olnud ainult rumal arusaamatus. Kõik olevat äkki hoopis-hoopis teisiti lahenenud. Ekstsellentsi ta prouaga oodatakse täna, nii et audientsile pääseb võib-olla juba homme hommikul. Tulgu me kõik täna õhtul rotundesse, nagu räägitud, siis Karl Selmar ütleb meile audientsi asjus midagi lähemat. Ema pangu Kõmpa jaoks natuke pesu ja mõni soem *žakett* valmis. Esmaspäeval Karl Selmar sõidab Kõmpaga Tartusse tohtri juurde, kuhu nad jäävad ehk pikemaks ajaks, kuni mõned vajalikud protseduurid, vana ilusa linna muljed ja muud hingerõõmud Kõmpa täiesti terveks teevad. Kõik läheb hästi, kõik saavad lõpuks õnnelikuks. Niisiis pea püsti ja nägemiseni õhtul kell kuus rotundes. Karl Selmar S.

Juulal pole aega tühja juttu ajada. Jooksujalu ruttab ta sinna, kus teda ootavad hoopis tähtsamad ülesanded. Juula peab seal täna päris erilise hoolega tööd rabama ja tõtt rääkima. Mõned ilusad asjad ripuvad esialgu veel kättesaamatus kõrguses. Juula juba teab, et üsna jumalamuidu ei kuku sülle ükski lilla undruk ega roosa pluuse, vaid kõik tuleb

BETTI ALVER

elus kuidagi ära teenida ja tasa teha. Muidugi peab inimesel ka õnne olema. Kui pole päris õiget õnne, siis tunnista tõtt kui palju tahes ja tõmba ennast maailma heaks kas või lõhki, — aga su laia krempliga kübar jääb ikkagi teiste inimeste kapi taha rippuma...

Väljas ei märka veel midagi pidulikku. Ainult Lindemannide avatud akendest kostab elevaid hääli, lauanõude kõlinate ja raske mööbli edasitagasi nihutamist, otsekui oleks korraga kolimine käsil. Köögipoolelt väljahoovanud prae- ja koogihõngud jäävad lõhnasammastena siinsamas majaseina ääres liikumatult seisma. Pole tuulehingegei, mis mõne lõhnasagara kaasa võtaks ja kuhugi kaugemale viiks. Õhk on rõhuvalt sumbe ja lämbe, taevas üleni pilves.

Pisut enne kella kuut rotundesse minnes näeme juba eemalt, jalgvärav on puupõõnaga kinni löödud. Värava kohal valendab mingi vineeritükk.

Tara pole kuigi kõrge. Sirelihekist poeb läbi kes tahes. Isegi aialipide alt saaks kuidagi sisse, aga... See pisike puhkepaik, see Kirbu Kukerpall on ometi kõikide päralt! Pole siin vaja mingit erilist eluseisust ega lubatähte. Nende puude alla võib astuda igaüks oma pambuga, milles ehk polegi muud kui lapitud särk ja suutäis kapsalehel küpsetatud odraleiba. Nahksumadanid ja moemantlid nii kõrvalisse kohta ei tule, nemad keeravad juba klaasmuna juurest Palmide Saali või üle väljaku Postipargi klaasist Kohvikappi. Siia puhmastikku põikavadki peamiselt need, kes nagu ei tihka päris avalikus kohas oma leivakotti lahti võtta või rahanatukest üle lugeda, et kas ikka jätkub seal kroonu kassaluugi juures...

Kuid egas nad kõik reisijad ole, kes nõnda ihust-hingest siia põõsaste peitu kipuvad. Kuhu ta reisib, see roheline näoga poisiloikam, kes ennast lähemasse võpsikussegi ei jõua vedada? Või Kummeli mutt, see igavene nõid, kelle lapsed kõik suure tulekahju ajal elusalt sisse põlesid? Või see kahe kepiga vanamehe-kööbard, kes enam ülejõe-saunagi ei saa? Või need lapsemarnakad ja igavesed ringiroitjad, kellele kõikjal sabinat ja sõitu tehakse? Neile on see Kirbu Kukerpall nagu tea mis õnneloss või kivikiindlus, kuhu nad muudkui sisse ja sisse kiusavad. Hiilivad nagu vaenlased nurki kaudu lähemale ja piiluvad eemalt, kas ehk Särku siin kusagil ringi ei karauuli. Särku muidugi karauulib, aga kui kõrgemal pool kedagi näha ei ole, köögiuks lukus ja korteriaknad viimseni kinni, siis jalutab ka Särku pisut kaugemale. Või tema kõiki neid kaaberjalgu kitsekammitsas jõuab hoida.

Nüüd siis on värav kinni naelutatud ja musta kirjaga tahvelgi üles pandud.

Sisseminek
kõvasti keelatud

Riks-raks! — murrab Kõmpa keelusildi maha ja hakkab väravat lahti kangutama.

Kopsti! — lööb korraga väike välkuv haamer ta käe pihta.

BETTI ALVER

Kõmpa röögatab, kargab tulise valuga õhku ja prantsatab rinnuli vastu väravat.

Tara taga seisab Liselotte Lindemann.

«Ach du Aas! Kes lubas väravat lõhkuda? Kes lubas mu šilti demoleerida? Kes lubas? Kes lubas? Ach du Aas! Ach sina raipstükk!»

«Sa kuradi vana kalkun!» karjub Kõmpa. «Sa kuradi vana kalkun! See värav pole sinu oma! See aed pole sinu oma! See rotunde pole sinu oma!»

Kõmpa on peast ogaraks läinud! Mõlema käega kahmab ta väravast kinni ja hakkab seda kõigest jõust räsima. Puupõrk annabki juba pisut järele.

«Ach-ach, kuidas sa minuga räägid! Kuidas sa doch minuga räägid! Me trafime sind! Särkoo! Särkoo-oo-oo!»

«Sa kuradi vana kalkun! Sa külm kalkun! See maailm pole sinu oma! See Kirbu Kukerpall pole sinu o...»

Värav tuleb äkki nii laia luhega lahti, et Kõmpa tagurpidi tükk maad eemale selili lendab. Kuid otsekohe on ta jalul ja kisub värava jälle pärani, mille ta vastane vahepeal kinni tõmmanud.

«Ach du Aas! Ma lasen sind ketti panna! Ma lasen sind koeraketti panna! Särkoo! Särkoo! Särkoo!»

Juba kuuldub hääli, juba tullakse, juba on kohal Juula, Puldani papa, Särku küürakas vanaema porise põrandalapiga. Köögitrepist astub aeglaselt alla unise ja õnnetu näoga Vussa-Vassa, kaenlas nahkne diivani-padi. Üle väljaku traavib Särku, tüürib väravast otse oma ülemuse kõrva juurde ja teatab natuke salapäraselt kellegi saabumisest. Vist on suured sugulased pärale jõudnud.

«Auch das noch!» karjatab Liselotte Lindemann. «Jumala pärast, et need jätised vagunist välja ei tule! Jumala pärast! Kas te siis ei näe, missugune ilm on? Me ju lämbume kõik ära, kui nad siin öösel finnama hakkavad! Kas te ka teate, mis meil siis homme siin lõhnab? Muskus, biisam, ambra — jach? Viola, reseeda, lavendel — ach? See veel puudus! Just nüüd, kus mul homme väike pidu on, saadab osakond mulle need miasmid ja duftiluftid kaela! Ma tean küll, kelle manöövrid need on! Ach kui alatu! Ach kui madal! Aga meie saadame kõik need intrigandid kuu peale kive kupatama! Jaa-jaa-jaa! Me astume oma sammud, me kirjutame oma kirjad, me informeerime, keda vaja... Kokoo, sa ei taipu midagi, sul pole muud peas kui šnabilivopski... Aga mina dikteerin — ja sina kirjutad, mina dikteerin — ja sina helistad... kohekohe!... Ja et need haisuloomad vagunist välja ei tule, või me trafime neid! Jumala pärast! Et need jätised vagunisse jäävad!... Et nad oma butafooriaga vagunisse jäävad!...»

Värav on unustatud.

Kõik ruttavad jälle laiali — kes köögitreppi küürima, kes ülemuse pliidipuid lõhkuma, kes koorevahtu kloppima, kes dikteerima ja kes juhase peaga kõnelema-kirjutama. Särku aga saadetakse Andrest ja Liisat ähvardama, et nad öösel oma häbiarklit ajama ei hakkaks. Uued ohupilved on pidumaja kohale kerkimas. Kusagil kaugel-kaugel kõmab taevaparras tumedalt, otsekui olekski seal juba kive kupatatud ja kolinal üle katlaääre kallatud.

BETTI ALVER

1877

Kõmpa seisab ikka veel jalgvärava juures ja vestleb Karl Selmariga päevasündmustest. Ilm on äkki pimedaks vanunud. Aeg-ajalt vaatavad mõlemad üles valgustatud akendele, kus löövad kumama vägagi tuttavad värvipildid. Pärast mõningat vaikust Karl Selmar võtab Kõmpa kae, mis juba üsna priskesti paistetama on hakanud.

«Kempa, mu seber, keik on mokas! Keik on untsus! Keik on lõrris! ... Ma olen väga-väga reemus ... Täna on suur, ilus, ennelik päev ...»

Ja läheb me lahke sõbramees Kottadi-Laats.

Varsti ta vallandatakse ja lahkub meilt jäädavalt. Muidugi puuduliku keeleoskuse pärast, kuid ka seltskondliku küündimatuse tõttu, nagu teadsid need, kes oskasid ja küündisid.

FESTIVAL

Lõpuks ometi jõudis kätte pikisilmi oodatud pidupäev. Ilm oli endiselt haudes ja somus. Taevas aga turritas üleni tumedalt, nii et klaasmunagi enam õieti ei säranud, vaid ainult veidi virama löi, kui mõni savikarva pilveräbal ta kohale sattus.

Niisama tuhm ja tusane oli ka Juula välimus, kui ta Ehveeliga köögiuksest õue tuli ja pea kohal mustavaid pilvemürakaid nägi.

«Paras, paras!» ütles ta nendele, kes ei väärinudki paremat ilma. Juula oli südamepõhjani solvunud, pettunud, vihane ja õnnetu. Asjatult oli ta ennast maailma heaks peaaegu lõhki tõmmanud. Juula pärast võis täna tõkatit ja tuhaleelist sadada — tema oli oma tavalises ürbis ja paljajalu. Varsti kutsutakse ta üles kööki, kus ta siis päev otsa peab kohvitasse pesema, heeringaid puhastama ja võileibu nikerdama. Juula oli jah see lükatav-tõugatav, kes pidi kõike suutma ja igale poole jõudma. Ehveeli valgeid jalatseid vahtides hakkas tal oma paljastest varvastest lõpmata kahju. Endalegi ootamatult nuuksatas ta haledalt. Pigemini oleks ta küll kõvasti kisendanud, aga parajasti lükati üleval kõik aknad pärani lahti.

Ehveelil olid juba jälle tuliüued kingad, mis ta jalgu vaevasid. Nüüd pidi Juula temaga väljas ringi jalutama, et kingad veidi koolduksid ja varbadki ehk valuga harjuksid. Rotunde juurde jõudes istus Ehveeli trepiastmele, kuid kohkunud Juula kahmas ta sealt kohe üles. Kõik maailm oli tahma, tolmu, õlisuitsu ja saasta üleni täis, aga Juula muidugi pidi jälle vastutama ja valvama, et maailm Ehveeli lumivalget kleiti ära ei määri ja neid ilusaid lõõtsmooniku moodi volte kuidagi välja ei väänuta.

Juula puhkes maailma mustuse ja ülekohtu pärast kibedasti nutma.

Ehveeligi teadis, mis teda täna ootab. Oli jälle niisugune kohutav *bonžuur-madaami* päev, mida Ehveeli pahatihti uneski näeb ja siis hirmukisaga ärkab. Alati kordub kõik ühtemoodi. Papa pannakse luku taha, pudelid pauguvad, külalised jooksevad ringi, vehivad kätega, vaaruvad, vigurdavad, naeravad. Mitte keegi pole päriselt rõõmus, mitte kellelgi pole tõesti lõbus, kõik ainult *näitavad* midagi nagu ümmargusel rotundelaul. Ikka lähemal ja lähemal keerlevad suured üleskeeratud käpernäud Ehveeli ümber, nii et pääsu pole kuhugi. Ehveeli peab neile

BETTI ALVER

lugema seda rumalat *bonžuur-madaami* salmi ja näitama oma uut kleiti, mille kohta mamma ütleb, et see on kui plisseeritud õhk. Siis kahmavad käpernäud Ehveelist küünthe-hammastega kinni ja tahavad ka teda üles keerata...

«Feeli, Feeli!» hüütaksegi juba saaliaknast.

Juula oli kuhugi kadunud.

Ehveeli seisatas lahtise jalgvärava juures ja hakkas kujutlema, kuidas nad Kõmpaga lähevad mõnele tühjale saarele või metsa elama. Papa võtavad nad siit muidugi kaasa, papa on haige ja veel abitum kui Ehveeli. Aga võib-olla nad sõidavad kuhugi võõrasse linna, kus elavad niisugused inimesed, kes oskavad papat aidata. Seal saab Ehveeli kohe pisikese pintsaku ja püksid, mis on päris harilikust riidest ja mitte nagu plisseeritud õhk. Ehveeli hakkab siis hobusemeheks ja sõidab lamavoiga läbi linna nii mis müriseb...

«Feeli, fix-fix!... Tule kohe!... Tule šokolaadi jooma!... Lulli ja Pupi juba joovad...»

Ei, ei! Tema ei lähe! Tema ei taha! Las Lulli ja Pupi joovad ka tema tassi tühjaks! Minema siit!

Ja Ehveeli jooksis väravast välja Kõmpat otsima.

Väljakul oli juba inimesi murruna koos ja keskpäev ammugi läbi. Peo algusest polnud veel kõhkugi kuulda. Paremad inimesed olid esialgu mõnes paremas paigas ankrusse jäänud. Need, kellest midagi oles, istusid mugavalt Lindemannide juures veinilauas ning olid kurja maailma koos tumeneva taevaga täiesti unustanud.

Püstijalu-pidulised aga seisis kannatlikult ja ootasid. Nemad olid harjunud igal pool ootama ja tänasid õnne, kui nad lõppude lõpuks hoopis ukse taha ei jäänud. Midagi näisid ootavat ka need üsna ülearused inimesed, kellest päris kindlasti oli teada, et nad mitte kuskil enam sissepääsu ei leia. Vist olid jälle mingid meeletud kuuldused säärased kontvõõradki siia kokku meelitanud.

Viimaks ometi hakkas kostma muusikat — ja pealegi just nagu kahelt poolt. Juba näitasid end Postipargi heki taga paremadki pidulised. Palmide Saalist vaatasid välja eriti heatahtlikud näod. Lindemannide aken-dele ilmusid külalised, kõrged veiniklaasid käes. Majaproua ise ruttas oma lähemate sugulaste-sõpradega rõdule. Kuid kõik need naeratavad inimesed muutusid äkki tõsiseks, vaatasid jahmunult ringi, üles, alla, üksteise otsa ja kehtasid arusaamatuses õlgu. Mõned surusid isegi taskuräti ninale. Ohus oli tõesti midagi võõrastavat... piinlikku... Polnud vähematki kahtlust: kõikjal hõljusid kohutavad miasmid!

Alamalseisjad, kes oma pühitsemata jalgadega munakividel ja teeparaketil tammusid, ei lasknud ennast nii kergesti ehmatada. Seda laadi kehvad üürilised olid ammugi juba märganud, et kõige vängemadki läpalehad ja kalidori-luhtid mitte kedagi jala pealt maha ei tapa. Elus oli veel muudki hoopis hullemat, mis kõik tuli kuidagi ära kannatada — ja kuhu sa ikka hingega lähed, kui just vägisi ei aeta. Pealegi tõusis parajasti üsna tugev tuulekeeris, mis kõik head ja halvad lõhnad üle linna laiali kihutas.

Korraga kostis päris lähedal vankrimürinat, kitarrimängu, heledat hääletesuma ja hõiskamist. Jassivere majanurga juurest keeras väljakule valge hobune ja kõrge, musta puusärgi moodi kastvanker, mille otsas istusid mõned sõitjad. Vankri taga käis terve trobikond lapsi, kes Lusti-Kusti eestvedamisel üksteise võidu trampisid ja karjusid:

Ai tide-ride-rit — ja ratataa!
Ai tide-ride-rit — ja ratataa!...

Nüüd oli juba selgesti näha, vankril istus vana häbelik Andres ja tema kõrval Kõmpa. Kõige koleduse krooniks Kõmpa hoidis oma põlvedel Ehveelit. Ühisel jõul ja nõul pidasid nad ohjajarusid peos ja juhitasid hobuse otseteed klaasmuna poole.

See vaatepilt oli nii peletav ja pöörane, nii lubamatu, nii uskumatult hull ja viimseni võimatu, et inimesed esialgu nagu midagi ei mõistnud arvata. Varsti aga kuuldus kuskilt natuke nurjatut naeru. Siin-seal plaksutati koguni käsi. Kõik astusid kahele poole kõrvale ning andsid hobusele teed, kes tegi tiiru ümber klaasmuna ja jõudis kogu vooriga Lindemannide akende alla. Kui siin keegi sel pimedal päeval õnnelik oli, siis kahtlemata Ehveeli. Uhkusest ja vaimustusest üleni särades lehvitas ta mammale kätt. Isegi Kõmpa tegi heinakotil midagi aupakliku kummarduse taolist. Lusti-Kusti aga vaatas üles, vangutas kurvalt pead ja laulis äkki rämerõõmsa häälega nagu lohutades:

Adjöö, adjöö,
mu Liilia,
sul kirpe saadan
kirjaga...

Üleval käis mingi tume mürts ja kuuldus raevukaid hüüdeid. Kuid kõik need hääled kustusid kõrvulukustavasse pasunate-trummide müri-nasse. Päralejõudnud orkester pörutas lahti nii mõirgava marsi, et vaene Maaragi kohkus ja ülejala kapates pajude tunnelisse tormas. Ikka edasi ja edasi mööda peatänavat kihutas käratsev killavoor, millega tõttas kaasa terve hulk pettunud pidulisi, kelle nina ees elu juba kõik ukSED viimseni kinni virutanud. Isegi Solgipapa ja Totamamma olid jälle lagedale ilmunud ja tukerdasid samuti põldude poole. Kes neid seal ootas? Kuhu nad läksid? Mida nad lootsid? Või olid need mõned koguni teised? Kas neid siis maailmas nii palju oli?

Juba tükk aega kostis kusagilt seljatagant kisa, millel nagu üldse vahet polnud. Keegi jooksis meile järele. Tagasi vaadates tundsimet ta kohe ära.

«Isplisseer! ... Isplisseer! ...» kisendas Juula. «Kõmpa, pea kinni! ... Kõmpa, oota! ... Isplisseer! ...»

Kõmpa pidas hobuse kinni, andis ohjad Andrese kätte ja viis Ehveeli oma kukil Juula juurde. Juulal oli peas laia krempliga kübar, seljas roosa pluuse ja lilla seelik. Ta polnud põrmugi vihane, vaid oleks ülevoolava õnne pärast kas või taevalakke karanud. Näpu otsas olid Juulal säravate pannaldegasametkingad, mis teda jooksmisel ilmsesti takistasid. Naeratades vaatas ta Kõmpale otsa, takseeris hoolega Ehveeli väli-

BETTI ALVER

must ja kogu ümbrust, kuid ei leidnud kuskil ega kellegi juures midagi eriti laiduväärset.

Juula oli maailmaga jälle ära leppinud.

Kui me poole tunni pärast läbi pajude tunneli tagasi jooksisime, sadas vihma kui oavarrest. Meil kodus oli juba päris hämar, ainult pliidi all hingitses pisike tulelõke.

Paps ei lugenudki ajalehte, vaid oli laua ääres käsipõsakil mõttesse jäänud. Kõmpa hakkas kohe märgi riideid seljast maha kiskuma ja asjaseid seiklusi kirjeldama. Ema vist ei kuulnudki Kõmpa sõnade sisu, vaid midagi hoopis-hoopis muud, mis võtab inimese suu naerule ja silmad märjalt särama. See oli kolmas täiesti õnnelik ilme, mida me täna nägime.

Väljas aga läks lahti tõeline valguse, värvide, tormi ja tantsude festival. Punased, lillad, rohelised, kollased ja sinised sähvatused vaheldusid uskumatu kiirusega vanal ajaraamatul, mille me paps oli päris algusest avanud. Kui veel eriti hele välk tükk aega tuba valgustas, nägime selgesti vaarao pilti, mida me lapsena kangesti kartsisime. Kohe käis kohutav kärgatus, nii et seinakell nõksatas ja põrand vappus. Kõik maailma mürisevad hääled, kolinad-raginad ja kokutused olid korraga me ümber valla pääsenud. Kuskil õhuakna lähedal aga silksus just nagu varakevadine arglik linnuke.

Karl Selmar polnud meile suurt midagi ette valetanud. Viibisime ju tööpoolest otsekui mõnel vägeval vastuvõtul — igavese looduse imeväärt audientsil. Ei, see oli tõtt-õelda ikka täiesti tore ja erakordne päev.

Paps, meie vana jutuveski, vaikis.

Ema nuttis.

Ilm hüüdis.

Ja Kõmpa rääkis.

Agasellest jutustab ta ehk juba ise — mõni järgmine kord.

1976

BETTI ALVER

1881